Anul XV. Octomvrie—Noemvrie 1925. Nr. 10—11.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 140 Lei. Pe o jumătate de an 70 Lei.
Un număr 15 Lei.

Cine-a prezidat la Niceea?

Creştinătatea universală sărbătoreşte anul acesta împlinirea alor şaisprezece veacuri dela sinodul ecumenic nicean. Evenimentul este unic în felul său, întrucât a fost în stare să îndrumeze — cel puţin o clipă — preocupările umanităţii creştine către aceeaş ţintă ideală şi să-i aducă aminte că a fost o vreme, când Biserica lui Hristos era una, *pentrucă unul era idealul care-o inspira.*

Valoarea unei comemoraţii se măsoară cu învăţătura şi entuziasmul misionar pe care-l sălăşlueşte ea în sufletul celor ce-o prăznuesc. Iată pentruce, zăbovind şi noi, cu toată cucernicia, asupra acestui neasemănat de mare eveniment din istoria Bisericii lui Hristos, vom căuta să ne plecăm urechea la şoaptele ce se aud — străbătând prin zidul celor şaisprezece veacuri — dela Niceea, să le prindem taina, să ne înarmăm sufletele cu armura nebiruită a credinţei, a nădejdii şi-a iubirii jertfelnice, şi cu aripile entuziasmului sfânt care-a inspirat pe cei trei sute şi optspreze părinţi adunaţi la soborul nicean.

Care-a fost pricina pentru care împăratul Constantin cel Mare a chemat la Niceea pe cârmuitorii bisericii lui Hristos de-acum o mie şase sute de ani?

Pricinile erau multe, de bună seamă, dar una era aşa de covârşitoare, încât primejduia însăşi existenţa

Bisericii: Ințelepciunea lumească a unui preot din Lybia (Arie) coborîse pe Mântuitorul lumii din strălucirea divinității Sale, în rândul creaturilor lui Dumnezeu.

Ori câte atribute ar fi împletit Arie în cununa de însușiri a lui Isus, pentru el Mântuitorul era doar un om, cel mai desăvârșit, firește, asemenea lui Dumnezeu chiar, dar nu de o ființă cu Acesta.

Drumul către anarhia dogmatică era deschis și prin aceasta drumul anarhiilor morale. Fiul lui Dumnezeu era despoiat de prerogativele divinității Sale, Evanghelia Sa — de eternitatea valorii, pe care i-o revendicase prin vorbele «cerul și pământul vor trece, iar cuvintele mele nu vor trece», iar umanității, care-abia zărise «lumina cea adevărată», i se stingea lumina vieții...

Iată pentru ce s'au strâns la olaltă, din cele mai îndepărtate laturi ale împărăției romane, cei trei sute și optsprezece sfinți părinți dela Nicea: Să reașeze pe Fiul lui Dumnezeu în strălucirea Sa cea neapropiată și să redea lumii însetoșate de dreptate razimul izbăvirii eterne.

*

Astăzi? Mărturisim cucernic crezul părinților dela Niceea. Ci Arie renaște în chipul atâtor «iluminați» cari vor să ducă turma la altă pășune. Să n'o lăsăm! Cu prețul ostenelilor noastre, să-i arătăm că numai pe ogoarele lui Hristos — Dumnezeul nostru — crește «pânea vieții»; și numai în izvoarele Evangheliei Lui, propoveduite de sfânta noastră Biserică, se găsește «apa vie» din care de va bea cineva, nu va mai înseta niciodată.

Asta-i diata lăsată de soborul niceean tuturor veacurilor: Credința în Hristos, Fiul lui Dumnezeu. S'o așezăm la locul de cinste în inimile noastre, în viața noastră. Pentrucă ea singură e în stare să ne zămislească dragostea «care toate le suferă, toate le rabdă, dragostea care nici odată nu cade!»

*

Nu comemorăm numai noi. Și alții comemorează. Ei în duhul cucerniciei lor, noi în duhul cucerniciei noastre. Pe toți ne obsedează aceeaș întrebare covârșitoare: Cine-a prezidat la Niceea? Ei răspund: delegații papei — noi răspundem: Hristos.

N. Colan.

Mântuitorul ca Magistrat.

Târnosirea palatului de justiţie dela Iaşi prin rugăciune şi binecuvântare creştină ne-a fixat luarea noastră aminte mai adânc în cadrul generoaselor preocupări, legate de problema justiţiei omeneşti şi de deslegarea ei în sens evanghelic.

Trăind într'un veac de triumf al violenţei şi deci de nesocotire brutală a drepturilor ei celor mai sfinte, omenirea e chemată mai mult ca oricând să afirme idealul dreptăţii şi să-i garanteze normala lui funcţiune etică şi socială în mijlocul lumii contemporane. Accentuarea entuziastă, dusă până la sacrificarea anumitor privelegii personale, a idealului dreptăţii, nu trebue interpretată ca o manifestare de intoleranţă şi de aristocratic egoism individual.

Noi nu postulăm dreptatea în sensul poliţienesc al cuvântului, sau ca un expedient social menit să asigure tihna vegetativă a unor anumite clase sociale, favorizate de împrejurări şi de atâtea ori de defecte personale, ci în acel integral înţeles moral al ei, pe care-l îl surprindem în a 4-a fericire rostită de Mântuitorul lumii: «Fericiţi cei ce flămânzesc şi însetează de dreptate», prin urmare ca o profundă aspiraţie etică a conştiinţei omeneşti din orice epocă şi în al doilea rând în senzul celei de a 8-a fericiri: «Fericiţi cei goniţi pentru dreptate» din care se lămureşte tragic de intuitiv riscul legat de orice *militantism moral* menit să realizeze idealul dreptăţii în omenire.

Experimentarea atâtor sofisme ideologice şi etice a lăsat în sufletul omenirii incurabile decepţii; dar în acelaş timp a trezit în conştiinţa ei arzătoarea dorinţă de *renaştere spirituală*, apropiind-o astfel insensibil de severa şi isbăvitoarea realitate morală a Evangheliei. Răsboiul, această capo d'operă a nedreptăţii supreme, adică a unei conştiinţe morale decadente şi pervertite, a săturat lumea de crimă, de calomnie şi în sfârşit, de ...materialism istoric. In negaţiunile lui morale omenirea a descoperit sinteza păcatului şi supremaţia bestiei.

Nedreptăţile zilnice, individuale şi colective, sporite continuu cu concursul unei conştiinţe laxe şi al unui intelectualism obtuz, şi-au găsit în agresiunile răsboiului un punct de culminaţie şi o stranie glorificare. Şi cât de fecundă e nedreptatea, cât de repede este contagiunea ei şi cât de nelimitată este dictatura ei, stările vieţii de azi o dovedesc cu multe şi dezolante documente. Nedreptatea nu poate fi nimicită şi micşorată prin decretări de legi, inspirate de simţul generos al dreptăţii, ci prin conştiinţe transfigurate şi renăscute la dreptate, prin inimi care «din fire» sunt însufleţite pentru idealurile dreptăţii, prin *creştini* care se simt fericiţi că luptă pentru isbânda dreptăţii şi se jertfesc senini pentru universalizarea isbânzii ei. Dreptatea trebuie să se substanţializeze în conştiinţa omenirii, să devină un fel de *act reflex*, o spontaneitate morală. — Şi această minune n'o poate nimeni înfăptui afară de Isus Hristos. De ce? Pentrucă El singur a rezolvat victorios profunda antinomie dintre *justiţie* şi *iubire*. Paradoxală apropiere!

Justiţie şi *iubire*! Justiţia cere sancţiuni! Iubirea e infinit de iertătoare şi de concesivă. Dreptatea trebuie să fie aspră şi intransigentă, iubirea e bună şi generoasă! Nu, nu se poate: duhul iubirii nu poate trăi alături cu duhul justiţiei în aceiaşi conştiinţă omenească. S'ar anula reciproc — sau ar trebui să ajungă la un compromis — ceiace n'ar fi tocmai de dorit.

Şi totuşi această logică aparent strictă şi justă se'nşeală. Justiţia nu se contrazice cu iubirea; ele nu pot întra niciodată în conflict — deoarece dreptatea este copilul iubirii; născută din iubire ea naşte la rândul ei iubire. — Nu ştiu cine spunea oarecând că «dreptatea de azi e iubirea de ieri şi că iubirea de azi va fi dreptatea de mâine», precizând astfel raportul intim şi organic între aceste două specifice produse spirituale ale conştiinţii omeneşti.

Aceasta este ceiace vom numi *dreptatea interioară*; cealaltă, *justiţia codificată în legi*, este numai un reflex al dreptăţii interioare; ea lucrează din afară înlăuntru prin *impunere* şi *sancţiuni*, de aceia este atât de rigidă şi prin excelenţă legalistă; ea crează uneori oarecare ordine so-

cială — dar este vai atât de incompetentă să creeze acea ordine lăuntrică a conştiinţei omeneşti, fără care ordinea externă este provizorie, primejduită, fără continuitate şi fără garanţii suficente. Justiţia sprijinită pe legile omeneşti *judecă;* justiţia conştiinţii *mântueşte*; în acest înţeles spunea Mântuitorul: *«n'am venit* să ***judec lumea ci s'o mântuesc***", — adică să cultiv în sufletul ei *simţul dreptăţii*, care o va feri oricând de orice judecată şi osândă. — De aceea noi credem că dreptatea adevărată, valabilă şi creatoare de ordine permanentă şi de reale raporturi de sinceritate între oameni, adică de o echilibrare conştientă a drepturilor şi datoriilor lor ca indivizi şi societate, va fi un triumf al iubirii.

Cât mai multă iubire între oameni pentru cât mai multă dreptate în lume, iată imperativul categoric pe care-l proclamă şi azi Evanghelia Mântuitorului. — Fără iubire, dreptatea rămâne un simplu şi interimar postulat raţional — care dacă isbuteşte să conserve o aparentă ordine socială, nu va putea niciodată să creeze acea stare lăuntrică în conştiinţele oamenilor capabilă să nască şi să propage «pacea şi bunăvoirea» în lume. Din *suum cuique tribuere* adesea ori rezultă *summa injuria*, dar din *«iubiţi pe vrăjmaşii voştri»* rezultă acele prisosuri de forţă spirituală *compensativă* din care se repară întotdeauna rigidul *summum jus* al legalismului raţionalist.

Doar din iubirea infinită a Mântuitorului jertfit pe cruce s'a operat marele act de dreptate divină, prin care omenirea şi-a ispăşit în chip reprezentativ, apostasia şi inaugurala ei rebeliune împăcându-se cu Dumnezeu.

In formidabila încleştare a atâtor tendinţe morale rivale, care produc o înspăimântătoare depresiune în sufletul omenirii contemporane, în această teribilă criză de loialitate şi de devotament, când idealul moral este socotit o banalitate iar pasiunea dreptăţii o aberaţie, în aceste zile de incubaţie a tuturor egoismelor şi a tuturor păcatelor şi nedreptăţilor zămislite din ele, ideia de a aşeza în jeţul magistraturii pe Mântuitorul ca să ne dăm seamă de ce mijloace s'ar folosi El ca să pa-

cifice prin dreptate, omenirea împărţită azi de atâtea ostilităţi şi antagonisme, ne ispiteşte din ce în ce mai mult. — Căci «*fără El*» nu putem îndrepta nimic din atâtea rele şi nenorociri care ne umplu vieaţa de durere şi neisbândă.

Mântuitorul ar fi atent să prindă pulsul conştiinţii omeneşti. Obiectiv în analiza faptului, El i-ar căuta origina în misteriosul sufletului individual şi în determinantele mediului social. Cu dumnezeeasca Lui putere de intuiţie spirituală, El ar citi ca într'o carte deschisă în tainele sufletului omenesc şi din ele şi-ar scoate toate elementele sentinţei şi toată motivaţia sancţiunilor. Judecata Lui ar fi deci o operă de duhovnicie. Ar fi imparţial dar fără aceea distanţă pe care o crează între oameni lipsa de iubire şi de simpatie.

Jurisprudenţele Lui ar fi elaboratul unei interpretări isvorîte din dorul de a vedea reabilitată, înălţată şi renăscuta fiinţă omenească. — Tâlharii şi defraudatorii ar simţi îndată în atingere cu El că a minţi e un nou păcat. Increderea pe care El le-ar inspira-o, ar revoluţiona profund conştiinţa lor muşcată de păcat şi-ar smeri-o domesticită şi mărturisitoare de adevăr la picioarele Lui. — Mântuitorul nu s'ar folosi de instrumentele torturii şi teroarei dar ar epuiza toate mijloacele iubirii care sunt în aceleaşi timp şi ale persuasiunii celei mai eficace. Ar fi exemplar ca sinceritate şi consecvent El însuşi cu legile pe care le apără împotriva înfractorilor. N'ar fi magistrat numai în sala de procese şi şedinţe ci şi în afară în mijlocul Societăţii. Ar fi intangibil ca autoritate nu din respectul de formă şi impersonal datorit titlului şi poziţiei Sale sociale, ci din admiraţia valorii Lui morale intrinseci. Cu câtă solemnitate ar apela El la conştiinţa omenească şi la strictele ei obligaţiuni faţă de Dumnezeu! Nu s'ar enerva nici când s'ar încerca să-L mistifice laşul nici când ar încerca să-L brutalizeze perversul. Tratamentul de iubire şi l-au indulgenţă, acordat desfrânatei, lui Zaheu Vameşul, lui Simeon Leprosul, soldaţilor cari l-au pălmuit şi scuipat şi celor 2 tâlhari răstigniţi, sunt destul de caracteristice pentru generozitatea iubirii lui frăţeşti.

Cum ar reforma el de radical sistemul penitenciar şi pe cel de corecţiune! Inchisorile n'ar mai fi ceiace sunt azi, pepiniere de revoltă şi medii de degradare, ci şcoale de refacere, şi de renaştere. morală. Munca n'ar mai fi o umilitoare corvoadă care abrutizează şi declasează; ea ar fi astfel îndrumată, ca omul să se simtă tot *om* chiar ispăşindu-şi păcatele prin obligativitatea şi sâlnicia ei. Ar crea o armată întreagă de paznici care să nu ameninţe numai trupul cu arma ci să privegheze asupra sufletelor cu iubirea, să le deprindă cu meditaţia şi autoanaliza morală — ar crea adecă ***duhovnici*** de fiecare clipă ai deţinuţilor care să-i refacă sufleteşte prin sfaturi şi fapte de iubire frăţească şi să-i redea regeneraţi muncii, virtuţii şi societăţii pe care au ofensat-o prin dezordinile lor trecute. — Biblia ar fi în mâna tuturor întemniţaţilor iar misionarii pe care El i-ar trimite în ocne şi în puşcării ar frământa aluatul ei cu sufletul lor pentru a-i creşte puterile şi rezistenţele lui morale — salvând din promiscuităţile imoralităţii atâţia fii ai lui Dumnezeu şi atâţia nenorociţi fraţi ai oamenilor.

Căci ***dreptatea fără milă e o nedreptate mai mare*** decât aceia pe care *ea* totuşi e chemată s'o pedepsească şi s'o repare prin legile ei şi prin rigorile lor.

Inspiră tu Doamne, magistraţilor mai multă iubire şi milă de oameni pentruca dreptatea lor să nu omoare suflete, ci să le facă vii şi nemuritoare prin Tine, iar acelor dintre ei cari nu şi-au înţeles până acum misiunea lor de ***reeducatori ai sufletului*** omenesc împânzit de păcat, «iartă-le că n'au ştiut ce fac» — «***Insetează-i***» de aci înainte de ***dreptatea Ta***, care e cea adevărată şi mântuitoare şi învredniceşte-i de «***prigonirile***» sfinte pentru apărarea ei în duhul Evangheliei tale. Iubirea Ta va naşte dreptăţile neamului nostru şi ale vieţii lui creştine, — căci nu «***faptele legii***» îndreaptă pe om; ci «***faptele iubirii şi milei***» restatornicesc pe om în dreptate şi în demnitatea lui de făptură zidită «după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu».

Prof. **Dr. Gr. Cristescu.**

Istoricul sinodului ecumenic dela Niceea.

Convocarea primului sinod ecumenic la Niceea în Bitinia. — Membrii sinodului; diferitele lor caractere. — Alocuţiunea sf. Eustatie al Antiohiei către împăratul. — Cuvântarea lui Constantin. — Preşedinţii sinodului. — Discuţia cu privire la erorile lui Arie. — Proiect de simbol presentat de Osie. — Contra-proiectul lui Eusebie de Nicomedia. — El este respins. — Proiectul intermediar al lui Eusebie de Cesarea. — Doctrina lui este aprobată, însă proiectul lui Osie este totuşi adoptat. — Simbolul din Niceea. — Caracterul lui. — Arie şi partizanii săi de căpetenie exilaţi. — Arieni ipocriţi cari nu semnează simbolul decât de frică.

Chestiunea Paştilor. — Disputa asupra acestei chestiuni disciplinare n'are acelaş caracter ca cea asupra chestiunii de credinţă. — Hotărirea asupra Paştilor; ea este în genere primită.

Chestiunea schismei lui Meletie. — Schisma este osândită. — Scrisoarea sinodului către Biserica din Alexandria. — Scrisorile lui Constantin asupra hotărîrilor sinodului.

Legea celibatului propusă şi respinsă în urma observărilor episcopului Pafnutie. — Cele douăzeci canoane ale sinodului. — Bisericile mari; originea patriarhatelor. — Incheierea sinodului. — Mare praznic oferit episcopilor de împărat. — Cuvântarea sa de despărţire. — Intoarcerea episcopilor în Bisericile lor respective.

* * *

Constantin era foarte întristat din cauza discuţiilor ariene care nu tulburau numai Egiptul, ci imperiul roman întreg. Aceste desbateri se complicaseră cu schisma lui Meletie şi cu chestiunea pascală. Sirienii, Cilicienii şi Mesopotamienii sărbătoreau acest praznic în aceiaşi zi ca şi Iudeii şi apărau practica lor cu îndărătnicie. Scrisorile pe cari le adresase Constantin cu scopul să liniştească discuţiile ariene neproducând efectul pe care îl aştepta, el se hotărî să convoace un sinod general. El adresă în acest scop scrisori foarte respectoase tuturor episcopilor pentru a-i atrage ca să meargă cât mai iute posibil la Niceea în Bitinia. El alese acest oraş, pentrucă situaţia lui, în centrul imperiului, făcea mult mai uşoară întrunirea episcopilor din diferitele provincii. El procură de altfel episcopilor şi persoanelor bisericeşti care îi însoţeau mijloacele de transport aparţinătoare Statului. Porunca imperială fiind dusă în toate provinciile, episcopii, foarte veseli, se grăbiră să se ducă în oraşul indicat. Nădejdea binelui care ar putea resulta pentru Biserică din adunarea lor, dorinţa de arestat ornici pacea, fericirea de a vedea un împărat chemat

către religiune într'un mod atât de minunat, acestea erau motivele cari îi conduceau pe toţi. Intâlnirea atâtor oameni cari nu se cunoşteau, cari erau străini unii de alţii, avù rezultate foarte bune; ei alcătuiau, zice Eusebie, o coroană sacerdotală compusă din cele mai frumoase flori.

Din toate Bisericile cari umpleau Europa, Africa şi Asia, aceia cari ţineau primul rang printre slujitorii lui Dumnezeu se întrunirà într'o singură Biserică care părea a se dilata pentru aceasta împrejurare. Sirienii şi Cilicienii, Fenicienii, Arabii şi Palestinenii, Egiptenii, Thebanii, Mesopotamienii se găsiau acolo adunaţi. Un episcop din Persia asistă la sinod, şi lumea a observat un episcop scit. Pontul, Galaţia, Pamfilia şi Capadocia, Asia şi Frigia dădură episcopii lor cei mai distinşi. Tracii, Macedonienii, Grecii, Epiroţii, cu toată depărtarea lor de Niceea, merseră să ia parte la sinod. Din Spania, episcopul cel mai renumit prin elocinţa sa, Osie, luà parte la sinod împreună cu ceilalţi episcopi din aceeaş ţară. Episcopul oraşului regesc, adecă al Romei, nu a mers din cauza bătrâneţelor sale, dar el trimise la sinod doi preoţi pentru a-i ţinea locul, şi a-şi da consimţământul lor la tot ceea-ce se va face. Constantin, convocând acest sinod care era oarecum imagina corului apostolic, voia să aducă omagii Mântuitorului Cristos o coroană ale cărei flori erau alăturate şi împletite de legătura păcii. Sunt expresiile lui Eusebie. De pe timpul Apostolilor, credincioşi din toate naţiunile se adunaseră la Ierusalim; însă, la Niceea, membrii sinodului erau toţi slujitori ai lui Dumnezeu. Lumea a văzut aci mai mult decât două sute cincizeci episcopi, şi n'ar putea spune cineva drept numărul preoţilor, diaconilor, acoliţilor şi altor clerici cari îi însoţeau.

Printre aceşti slujitori ai lui Dumnezeu, unii erau distinşi prin înţelepciunea lor, alţii prin gravitatea vieţii şi prin suferinţele pe care le înduraseră. Erau printre ei de aceia cari se remarcau prin modestia lor şi prin curăţenia moravurilor lor. Unii erau mai ales onoraţi din cauza extremei lor bătrâneţi. Alţii erau în toată vigoarea juvenilă a spiritului şi a trupului, şi nu fuseseră învestiţi cu slujba decât de puţină vreme.

In decursul petrecerii lor în Niceea, Constantin le procurà tuturor lucrurile necesare.

Teodoret socoteşte trei sute optsprezece episcopi. El numeşte printre ei pe Iacob, episcop în Antiohia Mygdoniei, oraş

pe care Syrienii şi Assirienii îl numiau Nisibi. Iacob era celebru prin minunile sale, în particular, el înviase morţi. Paul, episcop în Neocaesarea pe Eufrat, suferise martirul subt Licinie; i se tăiară amândouă mânile şi i se arseseră nervii la articulaţii. Unii aveau ochiul drept scos; alţii aveau pleoapele tăiate. Printre aceştia din urmă era un Egiptean, cu numele Pafnutie, episcop în Thebaida superioară. Un episcop din Cipru, Spiridion, se bucura de o mare reputaţiune în Biserică. Sinodul era oarecum o adunare de mucenici. Cu toate acestea se vedeau între ei mai mulţi episcopi cari credeau ca Arie, dar cari îşi ascundeau relele lor simţăminte. Cei mai renumiţi erau Eusebie de Nicomedia, Theognis, episcop în Niceea şi Maris, episcop în Calcedon, în Bitinia.

Antagonistul lor de căpetenie fù Atanasie, diacon al Bisericii din Alexandria. Alexandru, episcop în Alexandria, îl avea în mare cinste, ceeace îi produse mulţi geloşi.

Convocarea sinodului din Niceea produse mare zarvă în întreg imperiul. Numeroşi filosofi se duseră în Bitinia şi se puseră să discute cu episcopii înainte de a se fi deschis şedinţele sinodului. Cum ei făceau asalturi de dialectică, un episcop, înzestrat c'o judecată dreaptă, le adresă aceste cuvinte: «Cristos şi apostolii nu ne-au învăţat nici dialectica, nici subtilităţile, ci o învăţătură simplă şi clară, pe care lumea o crede şi pe care oamenii o practică făcând binele».

Toţi erau înţeleşi că aceasta era adevărat şi că trebuiau să se ţină de învăţătură, lăsând la o parte subtilităţile dialecticei. Diaconul Atanasie se remarcase mai ales în aceste dispute şi atrăsese băgarea de seamă asupra sa.

Inainte de şedinţele solemne, împăratul ceruse episcopilor ca să-i dea în scris imputările pe care ar avea ei să şi le adreseze unii altora, pentru ca el să poată să le examineze. Deja el primise de mai înainte câteva plângeri. Când documentele i-au fost date, el declară episcopilor că n'avea calitatea spre a fi judecătorul lor; că singur Dumnezeu este judecătorul, şi că trebuia să trimită toate plângerile înaintea judecăţii sale. El dispuse aşadar arderea hârtiilor în presenţa episcopilor şi le zise: «Cristos a poruncit ca omul să ierte fratelui său, dacă voieşte să dobândească însuşi iertarea». Apoi el îndemnă pe episcopi să păstreze între dânşii pacea şi bunaînţelegere. Şedinţele s'au ţinut în palatul imperial, în sala din mijloc care era localul cel

mai vast care se găsea la Niceea. De cele două laturi ale salei erau aşezate scaune şi fiecare luà locul care îi era designat. Toţi păziră la început o adâncă tăcere, aşteptând pe împăratul. Marii ofiţeri ai curţii, cari erau creştini şi în mod deosebit iubiţi de Constantin, intrară mai întâi în sala sinodului şi ocupară loc. Se anunţă împăratul; toţi se sculară îndată, şi Constantin întra până la mijlocul salei, asemenea, zice Eusebie, unui înger al lui Dumnezeu; mantaua sa de purpură, presărată cu pietri scumpe şi de podoabe în aur, arunca oarecum fulgere. El înaintà cu o modestie care înălţa încă şi mai mult graţiile exterioare ale persoanei sale. Dupăce a salutat adunarea, el înaintà până la extremitatea scaunelor, înaintea unui scaun de aur foarte jos, şi nu se aşezà decât dupăce obţinu permisiunea adunării.

După dânsul şezură episcopii.

Atunci acela dintre episcopi care ocupa întâiul scaun la dreapta ridicându-se adresa împăratului o scurtă alocuţie, în care binecuvânta pe Dumnezeu că a aşezat un aşa de mare suveran în fruntea imperiului. Oratorul şezând, toţi aveau privirile îndreptate asupra lui Constantin. Acesta, dupăce a aruncat o privire veselă şi blândă asupra întregei adunări, rosti această cuvântare:

«Iubiţilor, n'am dorit nici odată nimic cu atâta pasiune, decât de a vă vedea adunaţi în acelaş loc. Mulţămesc lui Dumnezeu, că mi-a acordat acest har după atâtea altele, nu numai de a vă vedea adunaţi în acelaş loc, ci încă de a vă vedea uniţi în acelaş simţământ: că fericita stare a afacerilor noastre nu mai este turburată prin răutatea inimicului, şi de când nedreapta dominaţiune a celor ce avuseseră insolenţa de a declara răsboiu lui Dumnezeu a fost distrusă prin ajutorul Mântuitorului, gelozia demonului nu mai găseşte alt mijloc de a înegri nevinovăţia noastră prin falşe acusaţiuni. Contestaţiunile, ce s'au ridicat în Biserică mi s'au părut mai primejdioase decât răsboaiele ce au fost iscate în stat, şi m'au mişcat mai simţitor decât nici o altă afacere timporală. Când prin ajutorul lui Dumnezeu am câştigat victoria asupra inimicilor mei, credeam că nu-mi rămânea mai mult nimic de făcut decât de a-i mulţumi pentru aceasta, şi de a mă bucura de aceia, pe cari El i-a liberat, prin mine, din servitudine. Însă de îndată ce aflai neînţelegerile ce aveţi unii contra altora, departe de a le neglija, am crezut că eram dator de a aduce remediu şi dădui ordinele noastre pentru

convocarea conciliului. Prezenţa voastră îmi pricinui o satisfacţie de necrezut. Însă bucuria mea nu va fi deplină până când nu veţi avea acelaş spirit şi până când perfecta înţelegere ce condiţiunea voastră vă obligă de a predica altora nu va fi temeinic stabilită între voi. Faceţi deci astfel, iubiţi miniştri ai lui Dumnezeu, credincioşi servitori ai Domnului şi Mântuitorului comun al tuturor oamenilor, ca contestaţiile voastre să înceteze cu totul. Nu aţi putea face nimic mai plăcut lui Dumnezeu, nici mie mai mare folos».

Constantin rostise această cuvântare în limba latină. Un interpret o traduse în limba greacă. Apoi el dădú cuvântul preşedinţilor sinodului. O vie desbatere se începu îndată. Împăratul asculta toate cu răbdare; se interesa de toate chestiunile cari se ridicară, şi nu lua cuvântul decât în vederea împăcării. In aceste desbateri, el se servea de limba greacă, mult mai răspândită decât limba latină; el vorbia cu dulceaţă şi arăta în acelaş timp că cunoştea bine chestiunile desbătute. Pe unii îi întimpina prin raţionamentele sale; pe alţii cu cuvintele păcii; felicita pe cei cari vorbiseră bine; şi căuta să aducă toată lumea la acelaş mod de a vedea. El îşi ajunse scopul său, şi toţi, în cele din urmă, au ajuns la înţelegere.

Desbaterile se purtau asupra două puncte principale: Sistemul lui Arie, care rezuma toate ereziile anterioare, şi chestiunea pascală. Au recunoscut asupra primului punct o mărturisire de credinţă care era expunerea acurată a doctrinei vechi, şi s'a fixat ziua, în care toţi creştinii erau datori să celebreze Paştile. Constantin, pentru a ajunge la împăcare, stăruia mai ales asupra acestui punct: că învăţătura relativă la divinitate era clar expusă în cărţile evanghelice şi apostolice, şi că mai mult ar preţui să se refere omul la mărturisirea lor, decât a-şi lua refugiul la fineţele dialecticei. Episcopii fură de această părere şi marea majoritate se declară în favorul unui simbol, care fu iredactat şi propus adunării de Osie. Cu toate acestea mai mulţi, inşi i se opuseră. Eusebie din Nicomedia, Teodot din Laodiceai. Paulin din Tyr, Atanasie din Anazarba, Grigorie din Beyrut, Aetie din Lidda sau Diospolis nu primiră cu sinceritate simbolul, şi ei întâlniră în sinod noi aderenţi ai sistemului arian: Menofant din Efes, Patrofil din Scythopolis, Theognis din Niceea, Maris din Calcedon, Narcis din Neroniada sau Irenopolis Theonas din Marmarica şi Secundus din Ptolemaida în Libia,

vechi partizani ai lui Arie, încă se exprimară împotriva învăţăturii celei adevărate. Impotrivitorii presentară sinodului o formulă de credinţă, în opunere cu cea pe care o redactase Osie. Insă ea fu îndată respinsă ca contrară credinţei. Ea fu atacată cu atâta energie şi stârni o astfel de învălmăşeală încât toţi o părăsiră, cu escepţia lui Secundus şi Theonas.

Contra-proiectul arianismului fusese redactat de Eusebie de Nicomedia, în înţelegere cu Menofant din Efes; Patrofil din Scythopolis; Theognis din Niceea; Narcis din Neroniada; Theonas din Marmarica şi Secundus din Ptolemaida. El s'a îngrijit mai presus de toate să se servească de expresiuni cu două înţelesuri, pentru a face să se creadă că el admitea divinitatea Fiului pe care în realitate o respingea. Dar apucăturile sale nu putură înşela sinodul. I se aducea înainte Scriptura şi tradiţiunea Bisericilor care învăţau că Fiul era *de aceeaş fiinţă* ca şi Tatăl, cu alte cuvinte că era *consubstanţial* cu el.

Şi Arie cunoştea acest cuvânt, după cum am văzut din scrisoarea sa către sf. Alexandru, şi dojenea pe ortodocşi că se servesc de el spre a exprima credinţa cea adevărată. Mai ales asupra acestui cuvânt, introdus de Osie în proeiectul său de simbol, s'a învârtit discuţia. Cei mai mulţi dintre episcopi aderară la ea ca la expresiunea adevăratei credinţe.

Sf. Atanasie, care fu de faţă la sinod şi luă o largă parte la desbateri, ne-a lăsat asupra acestui subiect cunoştinţe care completează pe cele ale istoricilor. Ele merită să fie culese cu îngrijire:

Incepându-se discuţia asupra doctrinei, episcopii cerură arienilor cu multă blândeţă şi politeţă să expună raţiunile care militează în favorul învăţăturii lor şi să o întemeieze pe dovezi positive, adecă teologice, fără a se pierde în divagaţii filosofice. Ei abia îndrăsniră să deschidă gura, şi toţi îi socotiră vrednici de osândă. Ei se certau între olaltă; şi când li se opuneau dovezile care combăteau sistemul lor, ei păziau o tăcere care era mărturisirea erorilor lor. Episcopii respinseră aşadar expresiunile cu două înţelesuri, în cari ei le înveliseră, şi proclamară adevărata credinţă a Bisericii. Arie expuse însuşi învăţătura sa înaintea sinodului. Fiiul, zice el, nu participă la substanţa divină mai mult decât celelalte creaturi, căci însuşi este o lucrare a lui Dumnezeu. Dumnezeu nu ne-a creat pe noi pentru El; El L-a creat, dimpotrivă, pentru noi. Dumnezeu la început era

singur şi Cuvântul nu era cu dânsul; dar când a voit să ne creeze, El L-a creat, îi dete numele de Cuvânt, Fiu, Înţelepciune, şi-L făcu intermediarul creaţiunii noastre. Ca şi toate celelalte creaturi, El a fost creat prin voinţa Tatălui, dar nu este produsul propriu şi natural al Tatălui; numai cu ajutorul harului devine El Fiiul său. Dumnezeu, care a fost totdeauna, a voit ca Fiul să existe, după cum a voit El existenţa tuturor celorlalte fiinţe. Fiul nu este aşadar decât un produs creat care nu poate cunoaşte substanţa necreată eternă, care nu poate înţelege nici propria sa natură.

Auzind astfel de nelegiuiri, Părinţii sinodului îşi astupau urechile; ei declarau unanim că cel care le grăia era un eretic demn de condamnare. Iată pentruce ei aruncară anatema asupra-i şi declarară că sistemul lui se împotriveşte credinţei Bisericii. Ei îşi făcură judecata lor în toată libertatea şi fără a fi îndurat cea mai mică presiune. Ei erau de credinţa că arianismul conducea drept la iudaism şi chiar la păgânism, şi că aceia cari apărau astfel de erori nu meritau numele de creştini.

Pentru a scăpa de apucăturile arienilor, Părinţii sinodului judecară că ei sunt datori să declare că Fiul era *din substanţa* Tatălui; că El era *de aceeaşi fiinţă* (*consubstanţial*) cu dânsul Acest cuvânt era susceptibil de un înţeles greşit. Sabellie făcuse abuz de el ca să spuie că dacă Fiul este de aceeaşi substanţă cu Tatăl, El n'ar face decât o aceeaşi persoană cu dânsul, că altfel substanţa divină ar fi recunoscută de *divizibilă*. Din cuvântul *consubstanţial* admis ca ortodox, el inducea negarea Trinităţii.

Cuvântul se înfăţişa cu acest înţeles în desbaterile sinodului din Antiohia împotriva lui Pavel de Samosata. Dacă Fiiul şi Duhul Sfânt sunt consubstanţiali cu Tatăl, zicea Paul, urmează că în Dumnezeu există trei fiinţe, una care are prioritatea, două care emanează din ea; există prin urmare trei Dumnezei. El adăogea: dacă lumea spune că Fiul a fost un om, căruia i s'a împrumutat titlul de Dumnezeu, substanţa lui Dumnezeu rămâne unică şi neatinsă. Episcopii, spre a ocoli cursa pe care le-o întindea Paul de Samosata, respinseră cuvântul consubstanţial în înţelesul pe care i-l da el, precum şi în cel pe care îl susţinea Sabellie, şi ei declarară că Christos este Cuvântul lui Dumnezeu, care exista mai înainte de crea-

ţiunea naturei omeneşti cu care Cuvântul se unise în mod ipostatic.

Arie admitea, cu Părinţii din Antiohia, că Christos este Cuvântul existând mai înainte de unirea sa cu natura sa omenească, şi chiar existând înainte de veci; dar El afirma că El fusese *creat* înainte de veci; prin urmare că nu eşise mai înainte de toţi vecii din substanţa Tatălui. El se întemeia, pentru a respinge cuvântul *consubstanţial* pe înţelesul pe care îl dăduse Sabellie acestui cuvânt pentru a ataca Trinitatea.

Părinţii dela Niceea aveau să se ferească de o îndoită primejdie spre a nu cădea în sabellianism în timp ce condamnau arianismul. Ceea ce şi făcură în expunerea credinţei, în care ei afirmară dogma unei substanţe unice în Dumnezeu, şi cea a Trinităţii persoanelor. In felul acesta, două erezii erau condamnate, şi învăţătura sobornicească era pusă în perfectă lumină. Partizanii lui Arie făcură propunerea să se înlocuiască cuvântul *consubstanţial* cu acestea: *care vine din Dumnezeu*; ei atribuiau acestui cuvânt *din Dumnezeu* (*ex Deo)* un sens ne-ortodox; Părinţii sinodului înţeleseră şiretlicurile lor. Ei primiră cuvântul *ex Deo*; dar îl explicară zicând că Fiul nu vine din Dumnezeu în acelaş mod ca creaturile; că El este o adevărată emanaţiune din substanţa sa. Se poate spune despre toate creaturile că ele vin *din Dumnezeu*, fiindcă El le-a creat prin Cuvântul său; dar nu se poate spune decât despre Cuvântul, că El vine *din Tatăl*, ceea ce vrea să zică, că El este din substanţa Tatălui, expresiune care nu se cuvine nici unei fiinţe create. Expresiunile: *din substanţa Tatălui, consubstanţial*, nu erau în Scriptură; dar ele exprimau în mod desăvârşit credinţa Bisericii; iată pentruce Părinţii s'au ajutorat cu ele, siliţi să le întrebuinţeze pentru a face să cază mijloacele artificioase ale arienilor.

Ei nu inventară aceste expresiuni, cum le imputau aceasta mai târziu arienii, ci le împrumutară din Părinţii antici.

Servindu-se de acest cuvânt, Părinţii sinodului nu se considerau oarecum investiţi cu o autoritate personală pentru a judeca despre credinţă. Ei declarară numai «ceea ce credea Biserica *soborniceoscă*». Ei purtară de grijă să explice, că ei nu făceau nici de cum o dogmă nouă; că ei declarau numai ceea ce învăţaseră apostolii, şi ceea ce Biserica crezuse totdeauna.

Sfântul Atanasie se exprimă în felul acesta. Eusebie din Caesarea s'a pronunţat la început împotriva cuvântului *consubstanţial* din cauza înţelesului rău, pe care il atribuise Sabellie; dar el ştia şi că Părinţii cei vechi se serviseră de acest cuvânt pentru a expune învăţătura cea adevărată. Din moment ce a cunoscut că sinodul din Nicea atribuie acestei expresiuni acelaş sens ca şi Părinţii vechi, el primi cu sinceritate simbolul şi scrise din Nicea Bisericii sale o scrisoare în care el se exprima în modul următor:

«Aveţi fără îndoială cunoştinţă, prea scumpii mei fraţi, de chestiunile ce au fost tratate în marele conciliu dela Niceea, atingătoare de credinţa bisericii, căci faima premerge de obiceiu notificării. De teamă însă, ca nu cumva povestirea ce vi s'a făcut să nu fie exactă, am crezut de nevoie să vă trimit formula credinţii, pe care am propus-o eu mai întâiu şi acea pe care au promulgat o episcopii, adăogând câteva lămuriri la a noastră. Formula noastră citită în presenţa împăratului, prea iubit de Dumnezeu li s'a părut tuturor bună şi dreaptă. Ea era astfel întocmită: Cum am primit-o dela episcopii, predecesorii noştri, când am fost introduşi în învăţătură şi când am fost botezaţi; cum am învăţat din sfintele scrieri; cum am crezut şi învăţat toţi, fie episcopi, fie preoţi, aşa credem acum şi vă espunem astfel credinţa noastră:

«Credem într'unul Dumnezeu, Tatăl atotputernic, creatorul lucrurilor văzute şi nevăzute;

Şi într'un domn Isus Cristos, cuvântul lui Dumnezeu, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, viaţă din viaţă, Fiu unic, primul născut a toată creatura, conceput de Dumnezeu Tatăl înaintea tuturor veacurilor, prin care toate lucrurile s'au făcut; şi s'a întrupat pentru mântuirea noastră şi a trăit printre oameni; şi a pătimit şi a înviat a treia zi şi s'a ridicat la Tatăl şi va veni din nou cu mărire şi va judeca viii şi morţii.

Noi credem asemenea într'un sfânt Duh.

Noi credem, că fiecare din ei este şi subsistă: Tatăl ca adevărat Tată; Fiul ca adevărat Fiu; Sf. Duh ca adevărat Duh conform vorbelor, pe care le-a pronunţat Domnul Nostru, când a trimis pe discipolii săi să predice: «*Mergeţi, învăţaţi toate neamurile, botezaţi-le în numele Tatălui, al Fiului şi al Sf. Duh*». Noi declarăm, că cugetăm tot aşa, că avem această credinţă, că am avut-o mai înainte şi că vom păstra-o cu statornicie,

condamnând şi anatematisând toată erezia nelegiuită. Incredinţăm că totdeauna am cugetat aşa din adâncul inimii, de când am putut să cunoaştem aceste adevăruri; că noi cugetăm tot astfel şi astăzi şi că vorbim în toată sinceritatea, în prezenţa lui Dumnezeu Atotputernicul, a Domnului nostru Isus Cristos, gata de a vă da dovezi de credinţa noastră şi a vă convinge că am avut-o totdeauna şi am învăţat-o, ca şi astăzi.

Când am citit această espunere de credinţă, nimeni n'a făcut obiecţiune. Impăratul, prea iubit de Dnmnezeu, şi-a dat cel dintâiu consimţirea şi a declarat, că el credea tot aşa şi a îndemnat pe toată lumea de a admite această credinţă şi de a o subscrie, adăogând numai cuvântul ***consubstanţial.*** El explică însuşi acest cuvânt, expunând, că nu trebue să fie înţeles într'un sens material ca şi cum substanţa divină ar fi fost susceptibilă de împărţire, ceea ce respinge o substanţă cu totul spirituală, ci într'un sens divin şi mistic. Dupăce împăratul a vorbit astfel, adunarea adoptă cuvântul consubstanţial şi profesiunea următoare de credinţă».

Eusebie dă aci simbolul, aşa cum îl vom cita ceva mai jos; apoi el adaugă:

«Când s'a prezentat această formulă de credinţă, noi n'am lăsat să treacă fără examinare aceia ce s'a zis relativ la expresiunile ***«din substanţă şi consubstanţial»***. S'au propus asupra acestui subiect mai multe chestiuni şi s'au dat mai multe răspunsuri. S'a discutat în mod serios asupra expresiunilor propuse. Relativ la cuvintele ***«din substanţă»*** s'a înţeles că ele însemnaseră, că Fiul venea ***dela Tatăl*** dar nu ca o parte a Tatălui. Expresiunea ni s'a părut dreaptă, fiindcă exprima sfânta învăţătură, care constă în aceasta, că Fiul vine de la Tatăl, dar că El nu e o parte din substanţa sa. De aceea şi eu am aderat la aceasta. Pe lângă aceasta, eu n'am înlăturat cuvântul ***consubstanţial*** pentru dragostea păcii şi pentru a nu mă abate de la exacta pricepere a învăţăturii. Pentru acelaş motiv am aprobat şi cuvintele ***«născut, nu făcut»***, căci se observa, că cuvântul făcut represintă acţiunea creatoare a lui Dumnezeu, care făcu toate lucrurile prin Fiul şi că el nu putea să convină acestui Fiu, căruia nu trebuia să i se atribue o cauză analogă cu ceea a fiinţelor care au fost făcute prin El; care avea o substanţă mult mai superioară aceleia a creaturilor, substanţă pe care o avea de la Tatăl şi după oracolele divine într'un chip misterios, ne-

priceput şi inesprimabil pentru om. Când se zice, că Fiul era *consubstanţial cu Tatăl* s'a înţeles destul de bine, că comunicaţiunea substanţei Tatălui n'avea nici o analogie cu aceea a fiinţelor însufleţite, a căror substanţă e comunicată prin diviziune, împărţire, toate aceste, cari nu pot să convină naturii divine. Cuvântul *consubstanţial* înseamnă numai, că Fiul n'are nici o asemănare cu creaturile, cari au fost făcute prin El, dar că El este asemenea Tatălui, prin care a fost născut; că n'are nici o altă esenţă, nici o altă substanţă, decât aceea pe care a primit o de la Tatăl.

Când s'au dat toate aceste explicaţiuni, am crezut, că trebuie să aprob termenul consubstanţial, cu atât mai mult, cu cât ştiam foarte bine, că el a fost întrebuinţat de mai mulţi Părinţi vechi şi de cei mai renumiţi scriitori spre a explica divinitatea Tatălui şi a Fiului.

Am crezut de datorie de a intra în aceste esplicaţiuni atingătoare de credinţa, care a fost promulgată la Niceea, la care am aderat cu toţii, nu cu uşurinţă şi fără reflexiune, dar după explicaţiunile date înaintea prea piosului Impărat însuşi şi pentru motivele espuse aici, cari s'au aprobat de toţi.

N'am văzut cu dificultate anatema, care urmează formula de credinţă, fiindcă nu se face alt ceva, decât se proscriu expresiuni streine sfintelor scrieri şi cari cauzează toate turburările în biserică. In nici una din scrierile inspirate nu se află aceste espresiuni: *«A fost un timp când nu era»*, *«din nimic»*... Nu e nici un motiv, ca cineva să se împotrivească spre a se servi de ele. Aceasta e cauza de ce am aderat la decretul drept şi folositor, care le proscria şi cu atât mai mult, cu cât n'am întrebuinţat niciodată expresiunile condamnate.

Am crezut de datoria mea prea scumpii mei fraţi, să vă scriu aceste lucruri pentru ca să cunoaşteţi şi voi motivele esitaţiunilor şi aderărilor mele. Vă veţi convinge, că am avut dreptate de a resista până ce espresiunile de care se serviau nu ni s'au lămurit destul de bine şi clar şi că le-am admis în mod sincer, de îndată ce ni s'a demonstrat, că ele aveau un sens conform credinţii, pe care am profesat-o totdeauna».

Această scrisoare frumoasă răspunde invinuirilor ridicate împotriva învăţatului episcop al Caesareei, şi esplică foarte bine purtarea pe care o avusese până atunci. El nu primia formulele lui Arie, dar anumite espresiuni de care se serviau ortodoxii

puteau fi înţelese într'un mod greşit. De îndată ce înţelesul acestor cuvinte a fost hotărît şi ortodoxia a fost păzită, Eusebie le primì fără greutate.

Sf. Atanasie a citat cu laudă scrisoarea episcopului din Caesarea. Ea era demnă de aceasta cinste.

După documentele citate, s'au propus trei formule de credinţă sinodului din Niceea. Cea a lui Eusebie din Nicomedia fu respinsă fără esitare ca eretică; cea a lui Eusebie din Caesarea fu aprobată, numai să se introducă în ea cuvântul *consubstanţial*. Osie prezentă formula care fu adoptată, dupăce sensul cuvântului *consubstanţial* fusese hotărît într'un mod ortodox, şi pus la adăpost faţă de orice interpretare falsă. Formula sau profesiunea de credinţă promulgată la Niceea este următoarea:

«Credem într'unul Dumnezeu, Tatăl atotţiitorul, carele a creat toate cele văzute şi nevăzute:

«Şi întru unul Domnul Isus Christos Fiul lui Dumnezeu, unul născut din Tatăl, adică din substanţa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, carele nu are de cât o aceeaşi substanţă cu Tatăl, şi prin carele toate s'au făcut, care sunt în ceriu şi pre pământ; carele s'a pogorît din ceriuri pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire; carele s'a întrupat şi s'a făcut om şi a pătimit şi a înviat a treia zi; carele s'a suit la ceriu, de unde va veni să judece viii şi morţii.

«Credem şi întru Sfântul Duh.

«Cât pentru cei ce zic, că a fost un timp în care El nu era şi că nu era mai nainte de a fi fost născut, că a fost făcut din ceea ce nu era mai înainte, că e de o altă natură şi de o altă substanţă decât Tatăl; că e creat şi supus schimbării sfânta Biserică sobornicească şi apostolească rosteşte contra lor anatema».

Aceasta a fost redactarea primitivă a simbolului dela Niceea. El era conform cu simboalele vechi pe care le-am citat după Părinţii anteriori, şi care erau în întrebuinţare în bisericile particulare, dar el a fost cel dintâiu care a primit caracterul universalităţii; el era mai ales îndreptat, în toate amănuntele sale, împotriva erorilor arianismului. Prin terminologia lor exactă şi clară, membrii sinodului, confirmând credinţa admisă întotdeauna, zădărniceau toate subtilităţile ereziei.

Arie nu primi să subscrie aceasta formulă de credinţă şi fu depus. Eusebie din Nicomedia şi Teognis din Niceea consimţiră, cel puţin în aparenţă, să admită formula, însă nu primiră să subscrie depunerea lui Arie. Constantin exilă pe Arie şi îl opri de a intra vr'odată în Alexandria. Teonas din Marmarica şi Secundus din Ptolemaida fură de asemenea exilaţi. Eusebie din Nicomedia şi Teonis din Niceea nu fură exilaţi decât după sinod, cum se va vedea din continuarea istorisirii. Aceşti episcopi, ca şi toţi aceia cari apăraseră pe Arie, nu subscriseră decât prefăcuţi şi de teama exiliului. Indată ce ei putură reveni asupra subscrierii lor şi ataca sinodul dela Niceea fără de a se primejdui, ei o făcură cu o cutezanţă nemai auzită, cum se va vedea din cele următoare.

După condamnarea învăţăturii lui Arie, sinodul trecu la chestiunea pascală. Desbaterea avu un altfel de caracter. Când se trata despre credinţă, Părinţii se mulţumeau să zică: *Aşa crede Biserica sobornicească.* «Ei mărturiseau, adaoge sfântul Atanasie, ceeace ei crezuseră totdeauna, şi promulgară, nu o învăţătură nouă, ci o învăţătură apostolică. Ceeace ei dădură în scris nu era invenţiunea lor, ci ceea ce învăţaseră apostolii».

Aceasta observare a sfântului Atanasie determină în mod clar natura autorităţii episcopale în hotărîrile de credinţă. Episcopii n'au nici un fel de drept asupra doctrinei; ei nu pot construi ca dogmă o doctrină nouă; datoria lor e de a proclama ceeace au învăţat apostolii; şi ceeace a crezut totdeauna Biserica sobornicească.

Desbaterea privitoare la fixarea zilei Paştilor avu cu totul alt caracter. Era vorba despre o cestiune curat disciplinară, bisericească prin natura ei, şi putând fi, prin urmare, hotărîtă, cu autoritate de către episcopi, întâii păstori ai Bisericii, şi investiţi cu o autoritate divină spre a o conduce. Părinţii sinodului nu ziseră deci, ea asupra cestiunei de credinţă: «Aşa crede Biserica sobornicească;» ci ei se folosiră de aceasta formulă: «Ceea ce urmează a fost hotărît».

Această observare este a sfântului Atanasie. Decretul sinodului dela Niceea privitor la Paşti nu ne a fost păstrat. Se ştie totuşi, că în el se prescria de a nu celebra aceasta sărbătoare în aceeaşi zi ca Iudeii, ci numai în Dumineca care urma a patrusprezecea zi a lunei după echinocţiul de primăvară.

Pentru a determina aceasta zi, sinodul decise ca Biserica din Alexandria, cunoscută de vreme îndelungată prin ştiinţa ei în astronomie, să fie însărcinată cu aceasta grijă, şi ea să comunice hotărîrea ei Bisericii din Roma. Aceasta din urmă, aşezată în prima capitală a imperiului, având relaţiuni mai uşoare cu provinciile cele mai îndepărtate, a fost însărcinată să le facă cunoscută ziua indicată de către Biserica din Alexandria. Decretul dela Niceea nu tăia toate dificultăţile, căci, la Roma, lumea calcula altcum echinocţiul decât la Alexandria, şi, cu toatecă aceasta din urmă biserică fusese onorată cu calcularea, la Roma refusau să primească decisiunile ei, ceea ce întreţine încă unele divergenţe în ceea ce priveşte celebrarea Paştilor, între Răsărit şi Apus, deşi lumea era înţeleasă asupra legii promulgate de către primul sinod dela Niceea.

Sinodul s'a ocupat şi de schisma lui Meletie. Actele sinodului vrednic de respect neajungând până la noi, noi nu aflăm informaţiuni asupra acestei cestiuni şi asupra celei a Paştilor decât în scrisorile de notificare care au fost trimise tuturor Bisericilor. Aceste documente preţioase aparţin istoriei şi noi ne simţim datori să le înregistrăm în întregime.

«Din mila lui Dumnezeu, Sfintei şi marei biserici din Alexandria, şi prea iubiţilor noştri fraţi, ce sunt stabiliţi în Egipt, în Libia şi la Pentapole. Episcopii adunaţi în Niceea şi cari au ţinut sfântul şi marele sinod: Mântuire în Domnul Nostru.

«Adunându-ne din diferite cetăţi şi din diferite provincii, prin voinţa lui Dumnezeu şi prin porunca împăratului Constantin care îi e prea iubit, noi am ţinut marele şi sfântul sinod din Niceea, am crezut că era absolut necesar a vă scrie, spre a vă informa de ceea-ce s'a propus, s'a examinat, s'a hotărît ş s'a decis acolo.

«Mai întâiu s'a tratat în presenţa prea religiosului împărat Constantin, despre nelegiuirea lui Arie şi a tovarăşilor săi şi în comun acord s'a hotărît a se rosti anatema contra nelegiuitei sale opiniuni şi contra hulelor ce pronunţă, susţinând, că Fiul lui Dumnezeu a venit din nimic, că a fost un timp în care el nu era, că el putea a se deda prin liberul său arbitru la viciu sau la virtute şi numindu-l creatură. Sfântul Sinod neputând suferi nelegiuirea şi estravaganţa acestor simţiminte, le-a condamnat. Veţi afla în curând aceea ce s'a făcut contra lui, dacă

n'aţi aflat până acum, şi nu vom spune o aici, ca nu cumva să se pară că am vroi să insultăm pe un om, care a primit pedeapsa ce merita. Otrava rătăcirii sale a fost atât de molipsitoare, în cât a infectat pe Teona, episcopul din Marmarica şi pe Secund, episcopul de Ptolemaida, cari au fost condamnaţi la aceeaşi pedeapsă ca şi dânsul. Însă fiindcă din mila lui Dumnezeu cel Atot-puternic, voi sunteţi scăpaţi de nelegiurea şi de molipsirea acestei rătăciri şi a acestor hule şi de ale acelor oameni resvrătitori cari au îndrăsnit să turbure pacea credincioşilor prin certurile lor.

«Rămânea încă neascultarea lui Meletie şi a acelor ce au primit dela el hirotonia. Vă facem cunoscut ce a hotărît Sinodul în privinţa lor. Sinodul a întrebuinţat indulgenţă către Meletie, căci nu merita o mare asprime, dar nici iertare. El i-a permis să locuiască în oraşul său, fără însă a avea drept să hirotonisiască nici să aibă vot la alegeri, nici să se poată duce în alt oraş pentru acest sfârşit, şi cu restricţiunea, că el nu-şi va păstra decât onoarea rangului său. Cât pentru acei pe cari el i-a hirotonit, să fie admişi la împărtăşire, cu restricţiunea, că îşi vor păstra rangul şi vor exercita funcţiunile lor, însă ei vor fi totdeauna în urma acelor ce vor fi fost hirotoniţi şi stabiliţi în fie-care parohie şi în fiecare biserică de Alexandru, prea iubitul nostru conliturgisitor. Cu restricţiunea încă, că ei nu vor avea drept să aleagă, sau să propună pe cineva nici de a face ceva fără consimţământul episcopului bisericii sobornicească, supusă lui Alexandru.

«Cât pentru aceia, cari fiind sprijiniţi prin harul lui Dumnezeu şi ajutaţi de sfintele voastre rugăciuni, n'au luat nici odată parte la schismă, şi cari au rămas în biserica sobornicească şi apostolească, fără să fi fost vreodată mânjiţi de vre-o pată, ei să aibă dreptul a alege şi a propune numele acelor ce merită să fie admişi în cler şi să facă toate dupre legile şi regulile bisericii Iar de se întâmplă să moară vre-unul din acei ce sunt în demnităţile sfinţite, se va putea pune în locul lor unul din acei ce au fost de curând primiţi, numai să fie vrednic, să fie ales de popor, şi alegerea să fie confirmată de autoritatea lui Alexandru, episcopul din Alexandria. Şi aceasta s'a acordat tot astfel şi tuturor celorlalţi. S'a crezut totuşi de cuviinţă de a se hotărî altfel pentru Meletie, din cauza îndărătniciei neascultării sale şi a violenţelor la care el e supus din

firea sa, de teamă ca nu cumva redându-i-se autoritatea în mână să abuzeze de ea spre a provoca noi turburări.

«Acestea în ceeace priveşte Egiptul şi prea sfânta biserică din Alexandria. Iar dacă afară de acestea a fost ceva hotărît şi definit în presenţa lui Alexandru, prea iubitul nostru frate conliturgisitor, el vă va informa despre aceasta, pentru că el a avut acolo rol principal.

«Vă înştiinţăm de asemenea că neînţelegerea în privinţa zilei în care trebue să se celebreze sărbătoarea Paştilor, a fost cu fericire terminată prin sfintele voastre rugăciuni şi că toţi fraţii noştri, cari sunt în Orient şi cari celebrau odinioară sărbătoarea Paştilor în aceeaşi zi cu Jidovii, o vor celebra pe viitor în aceeaşi cu Romanii şi cu ceilalţi, cari o serbează totdeauna cu noi.

«Primiţi deci pre Alexandru, conliturgisitorul nostru şi Episcopul nostru, care foarte ne-a bucurat prin presenţa sa şi care în o vârstă aşa de înaintată, a suportat greutăţi de necrezut spre a ne procura pacea, primiţi-l cu mai mare bucurie ca nici odată şi cu semnele unui mai adânc respect şi a unei mai sincere dragoste.

«Rugaţi pentru noi pre Dumnezeu cel Atot-puternic, pre Domnul nostru Isus Cristos şi pre Sf. Duh cărui se cuvine slavă în vecii vecilor, ca aceia ce s'a decis şi s'a hotărît, să rămână tare şi nestrămutat, şi pentru fericitul succes al acestor mari chestiuni, pentru restabilirea păcii şi a unirii şi pentru distrugerea rătăcirii».

I. Beleuţă.

Relaţiile bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea.

(Urmare.)

In 12 Martie comunicase Inochentie protopopului Florea din Schei, că «nu puţină bucurie am avut» luând cunoştinţă despre intervenţia Domnul Moldovei Grigorie Ghica la generalul Walles din Sibiiu, ca să înceteze persecuţiile episcopului unit Klein contra ortodocşilor braşoveni, despre care am vorbit mai sus[1]

[1] *Ibid.*, pp. 159—60 no. 68; şi mai sus capitolul 2.

Preoţii din Schei zidesc din darul Ancuţei fata lui Constantin Vodă Brâncoveanu,[1] «un paraclis, pentru treaba spovedaniei creştinilor, lângă biserica cea mare» şi învită în 23 Martie 1733 la sfinţire pe ierarhul lor dela Râmnic, care le răspunde, în 3 Aprilie, că de acest lucru creştinesc «nouă ne pare bine», le dă binecuvântare protopopului Florea şi celorlalţi preoţi s'o târnosească, după toată rânduiala, trimiţându-le şi un antimis cu sf. moaşte. «Doriţi, ca să venim şi noi acolo în partea locului, pentru îndreptarea mai multor lucruri bisericeşti, de aceasta şi noi cu evlavie poftim, ca să putem veni, având datoria pentru sufletele creştinilor, numai, neputându-ne, îndemnăm până acuma pentru multe, care avem aici şi fiind încă şi la multă slăbiciune de boală, ne-am aflat astă iarnă, cât şi acum tot la neputinţă suntem, pentru aceasta n'am putut veni, dar dându-ne Dumnezeu viaţă cu sănătate şi vreme de împrilej vom fi a veni după datoria cea de obşte a creştinilor de acolo[2]».

De sigur e un negustor kir Toma Gheorghe Moldoveanul, care în 1739 contribue mult la facerea tâmplelor nouă dela biserica din Schei.[3]

Dintre preoţii sfinţiţi de acest vlădică la Râmnic cunoaştem pe dascălul Ion fiul popii Ion Leu din Tărlungeni (Maiu—Iunie 1733[4]) ajuns la biserica Sf. Nicolae din Schei, apoi pe dascălul Vasu, fiul protopopul Flore din Schei (August 1734

[1] Ancuţa dărueşte încă din 11 Septemvrie 1730 bisericii din Schei o cunună de aur tot cu diamante în preţ de 2500 floreni. Iorga, *Socotelile Braşovului în An. Ac. Rom.* secţ. ist. XXI (1899) p. 266. Maria Bălăceanu, fata lui Ştefan Vodă Cantacuzino împrumută bani dela biserica din Schei în 1734. *Ibid.*, p. 266; Gheorghe Cantacuzino Beizadea intervine în 1737 la Viena în favorul bisericii unite. *Ibid.*, p. 266. La 18 Septemvrie 1737 Cantacuzino-Basarab scrie din Viena către obştea din Schei, că a intervenit în afacerile lor la curtea împărătească şi le va da şi de aici înainte tot ajutorul. Stinghe, *Documente*, V p. 86—7 no. 16.

[2] Stinghe *Ist. bisericei* p. 123; *Documente*, I pp. 168—9 no. 74.

[3] Stinghe *Istoria bisericei*, p. 157; Încă din 1734 funcţiona ca dascăl în Schei un Nicula din Câmpulung, pe care-l chemase apoi ca popă în Câmpina. In Decemvrie 1740 Iunie 9 sfinţit preot la Bucureşti pentru biserica din Schei. *Ibid.*, pp. 159, 164. Întâlnim între anii 1691—1700 în satul Chiojdul cel bătrân (jud. Secuieni, azi Prahova) pe dascălul Ioan de origine din cetatea Bistriţa din Ardeal. In Chiojd ţinea şcoală şi scria acte de cumpărare şi vânzare pentru ţărani. Cf. Iorga în *Codrul Cozminului*, buletin al «Inst. de istorie şi limbă» Cernăuţi, 1925 pp. 102—3.

[4] Stinghe *Ist. bisericei*, p. 119.

pentru ortodocşii din Făgăraş[1]. După sfinţire popa Vasu nu vrea să mai meargă la Făgăraş, ci voieşte să rămână preot în Schei, dar Inochentie prin un ordin din 21 Sept. 1734 îl opreşte dela orice slujbă bisericească în Braşov, «să meargă la besereca unde l-am rânduit, după cum s'a rugat când l-am hirotonit dimpreună cu dumnealor neguţătorii dela Făgăraş, iară să nu se ispitească am umbla cu înşelăciune, ca în urmă unde va cădea nu să va putea scula lesne».[2]

Vlădica Inochentie continuă la Râmnic tradiţia de cărturărie a înaintaşului său Damaschin, tipărind mai multe cărţi bisericeşti, atât de necesare slujbelor dumnezeeşti în bisericile româneşti din toate provinciile şi mai ales în Ardeal, unde prin unirea cu Roma, se instalase aici, în locul tipăririi în româneşte a cărţilor bisericeşti, numai jale şi prigonire crudă. Acest arhiereu învăţat face un depozit mare, un fel de librărie, de cărţi bisericeşti la negustorul Dimitrie Moldovan din Sibiu, evident cu scopul, ca de aici să fie cumpărate şi răspândite pe la toate bisericile româneşti din Ardeal. Cărţi erau aşa de multe în acest depozit încât Camera ardeleană confişcându-le, după moartea lui Inochentie (1 Februarie 1735), le-au vândut cu o sumă frumoasă de şase mii de florini.[3]

Românii braşoveni căutau pretutindeni mângăiere şi ajutor în multele lor neajunsuri şi asupriri. Aşa au văzut mai sus că s'au adresat Mitropolitului Stefan dela Bucureşti cu prilejul certei avute cu popa Todor, care le scrise altă dată, în Martie 1733, că a primit scrisoarea lor, iar «cartea, care aţi trimis-o la Maria Sa Vodă, luându-o am dus de am dat Măriei Sale, şi câte am ştiut de bine pentru molitvelor voastre am grăit şi ca un domn bun şi milostiv, de câte vaţi rugat Măriei Sale toate le-au făcut, după pofta molitvelor voastre, precum mai pe larg veţi lua înţelegere din luminata carte a măriei Sale»,[4] pe care Constantin Vodă Mavrocordat li-o trimite în 27 Februarie st. v. 1733. Domnul

[1] *Ibid.*, pp. 124—5.

[2] Stinghe, *Istoria bisericei*, pp. 125—6; *Documente*, I p. 170—1 no. 75.

[3] Dobrescu, *Istoria bisericii din Oltenia*, pp. 111—2, 362—3 No. 219; biserica unită din Făgăraş are: un *Mineiu* dăruit de Brâncoveanu la sf. mitropolie din Ardeal, pe care însemnă numele şi călugării dela Hurez Stan (1737) şi Rafail. Iorga (*Studii şi doc.* XII p. 96 No. 266), şi un *Triod* din 1731, însemnat de Stefan ieromonah de Hurez şi egumen la Bucovăţ. *Ibid.*, p. 97 No. 272.

[4] Stinghe, *Documente*, I, pp. 157—8 No. 67.

le spune preoţilor din Schei, că a înţeles cu amăruntul cele ce s'au rugat în carte. «Am scris la generalul comandant din Sibiiu pentru acea pricină... Cât puteţi vă luptaţi ţiindu-vă de dogmele prahoslaviei».[1] «Pricina» de care se vorbeşte aici, e cea cu episcopul unit Klein, pe care o cunoaştem din scrisoarea lui Grigorie Vodă Ghica al Moldovei, dela care ceruseră Românii braşoveni sprijin şi intervenţie la generalul Wallis din Sibiiu.

Austriei catolice nu-i convenea câtuşi de puţin, ca Românii ortodocşi din Ardeal să mai aparţină bisericeşte la episcopia de Râmnic din Oltenia ocupată, pe care n'au reuşit cu toate sforţările vizibile şi oculte s'o câştige pentru catolicismul mântuitor. De aceia n'a instalat nici episcop pe Climent, decât în Maiu 1737, deşi fusese ales în 28 Iunie 1735 luând titlul de «exarh Severinului şi a toată Mehadia».[2] In acest timp Românii ortodocşi din ţara Bârsei, Braşov şi Ardeal erau siliţi să se adreseze în chestiile religioase-bisericeşti mitropolitului sârbesc din Belgrad sau episcopului din Cruşedol, sufraganul celui dintâiu,[3] ceeace a supărat mult pe episcopul Clement. Acesta cu data din Râmnic 28 Aprilie 1736 scrie credincioşilor săi din Scheiul Braşovului cuvintele de mustrare:[4] Cât pentru rânduiala şi datoria, ce aţi avut în supunerea catedrei a sfintei episcopii Râmnicului, ştim că după porunca marelui director al Transilvaniei au fost de o sumă de vreme, încă şi dăjdiile preoţeşti şi alt venit al eparhiei noastre dintr'acel judeţ al Bârsei s'au dat, dar acum după aşezarea (noastră) cunoaştem la ce vă rămâne sfatul sau statornicia, că nici unul din preoţi la cercetarea noastră până acum n'au venit, încă nici vre-o scrisoare pentru acea statornicie de acolo n'am luat (pentru cari stau la mirare). Poate socoti rânduiala pravilei a o călca, a muta porunca marelui director (Wallis), de aceia printr'o această scrisoare, iară mai mult

[1] *Ibid.*, I pp. 156—7 No. 66; egumenul Nicodim şi ieromonahul Inochentie dela mănăstirea olteană Tismana în 14 Ian. 1717 sunt în Sibiu. Iorga *Studii şi Doc.*, XII p. 19—20 No. 26.

[2] Dobrescu, *Istoria bisericii rom. din Oltenia*, pp. 115—31; Vezi şi ce scrie despre aceasta egumenul Ghenadie dela Râmnic către Mogoş Vasilievici din Braşov în 27 Iulie 1735. Stinghe, *Documente*, I pp. 171—2 No. 76.

[3] Stinghe, *Documente*, I pp. 183—6 no. 81.

[4] *Ibid.*, I pp. 182—3 no. 80 şi *Istoria bisericei;* Vezi şi cele 2 scrisori din 18, 29 Sept. 1737 ale episcopului Clement în chestia Românilor din Schei. Stinghe, *Documente etc.*, V, Braşov, 1909 pp. 91—2, 95—96 Nrii 18, 20.

prin eclisiarhul episcopiei popa Ivan din Făgăraş, având călătorie până acolo, am nădăjduit, ca mai pe larg să vorbească şi să isprăvească pentru toate, de care să mă pot încredinţa, că de este de aceia vre-o pricină, sau prin venirea episcopului Nicanor (din 5—29 Dec. 1735 a stat în Braşov acest episcop sârb de Cruşedol)[1] s'au făcut niscai confuzii, toate chiar să ni le daţi în scris, ca să ştim răspunde unde se va cuveni şi de este cu cuviinţă un episcop să între în eparhia altui episcop, fără ştirea şi voia episcopului locului, că aceasta de noi nu se va putea îngădui, a nu o cerceta, după porunca sfintei pravile». Eclesiarhul Ivan[2] raportează vlădicii ce-a văzut şi vorbit aici dându-i şi scrisoarea preoţilor din Schei, cărora le răspunde în 28 Maiu, că-i va înştiinţa despre călătoria sa la Braşov, «cât pentru rânduiala bisericii nici nouă nu ne-a părut bine de ce s'au făcut, pentru care am scris, să rămâie lucru, după cum aţi aşezat pentru protopopie».[3] E vorba de protopopia lui Radu Tempea, pe care i-o ia cu ajutorul Saşilor intrigantul popă Todor. Climent restabileşte pe Radu în Iunie, scoţând pe Todor din post, scriind şi Saşilor în chestie.[4]

(Va urma.)

Ştefan Meteş,
membru coresp. al „Academiei Române".

Pacifismul antinomic.

Căutaţi mai întâiu Impărăţia lui Dumnezeu şi *dreptatea Lui* şi toate celelalte se vor adăoga vouă.
Mateiu VI, 33.

De sigur, nu e greu de observat că viaţa, omenească mai ales, străluceşte prin nenumărate contraste. Supus schimbărilor de fiece clipă, — celor dinafară ca şi celor dinlăuntru, — omul se găseşte mereu împins la reacţii noui faţă de nouile situaţiuni în care realitatea

---

[1] Stinghe, *Istoria bisericei*, pp. 131—2.

[2] Un Penticostar al monahului Spiridon, chelar al episcopiei Râmnicului din timpul lui Climent, se află în Arpaşul de jos (j. Făgăraş) Iorga *Studii şi doc.*, XII p. 44 No. 58.

[3] Stinghe, *Documente* I pp. 187—8 No. 82.

[4] *Ibid.*, I p. 192—3 No. 84 (8 Iunie, cere şi ploconul preoţilor); vezi pentru dajdia cuvenită lui Climent dela preoţii din ţara Bârsei şi Iorga, *Studii şi doc.* X pp. 351—2 No. 78; şi Stinghe, *Istoria bisericii* p. 140—1.

necontenit îl aşează. De aci variaţia, de aci conversiunea, de aci adaptarea ce-l caracteriză. Aceasta e de altfel şi normalul conduitei sale. Căci biologica lege a marelui Darwin, corolar fatal al luptei pentru existenţă, e mai tare decât forţele noastre de a o înfrânge.

Problema devine complicată însă transplantându-o în domeniul subtil până la eterizare, — al moralei. Acì schimbarea caută cât mai puţin să-şi ia cuvântul, conversia cât mai jenată să apară, — iar adaptarea să fie izgonită ca o erezie turburătoare de princìpii. Căci într'ânsul o singură flacără va să arză, o singură rază va să lumineze, o singură dogmă trebue să impună: *imperativul moral creator al faptelor morale.* Ci numai armonizarea acestor doi termeni ai ecvaţiei îţi dă pe omul etic (om) şi nu pe omul biologic (animal). Altfel, şi în acest domeniu, avem doar făţărnicia care displace, inconsecvenţa care jenează, contrastul care scoboară, antinomia care ucide.

*
* *

Şi acesta pare că e adevărul: factorii de sinteză ai umanităţii — individ, societate, naţie — sunt dominaţi mai mult de interesul care vrea schimbare — decât de principii ce se vor mereu intacte. — Omul, ca şi societatea, ca şi popoarele, iubeşte inconsecvenţa şi nu-i avid de stabilitate; îi place contrastul şi nu doreşte armonia, se complace în brutalitatea antinomiilor morale şi fuge de fapta cinstită, esenţă a gândului cinstit.

Căci iată individul: afişează binele dar săvârşeşte răul; iată societatea: ureşte mulţimea delicventă dar aplaudă inteligenţa excrocatoare; iată în sfârşit naţia, impozantă prin cultură şi formidabilă prin forţă: mereu suspină după idealul păcii pe pământ, — dar îi sdrobeşte tratatul şi înlătură dezarmarea.

*
* *

Se cunoaşte negreşit chestiunea şi se înţelege de sigur aluzia.

La Geneva se întrunesc reprezentanţii a 46 state de pe terestra faţă a globului nostru. Fiecare din ei

venea călăuzit doar de steaua cea nouă care va să îndrumeze azi paşii unei umanităţi aşa de violent şi barbar războinică ieri, glasul care a mai răsunat odată, sunt aproape două mii de ani, prin voci cereşti de îngeri, deasupra peşterii Vifleemului, de steaua păcii pe pământ şi a bunei înţelegeri între oameni. Era, evident, în tendinţa lor şi cerinţa vremii ce numai voeşte sânge, dar şi porunca Evangheliei ce prin veacuri străbătând tuturor impunea supunere.

Şi totuşi. Acei ce plecaseră spre noul Vifleem cu murmurul păcii pe buze, n'au aprobat Protocolul ei; acei ce trâmbiţau gloria timpurilor de paşnica vieţuire între neamuri, — n'au acceptat pactele de siguranţă, acei ce blestemau cu vibrantă emoţie, provocarea — ori de unde ar venì şi ori de ce natură ar fi n'au subscris tratatul de arbitraj; acei ce înălţau imnuri de mărire zorilor celor nouă ce se deschideau de acum umanităţii, n'au aderat la dezarmare.

Dar mai mult decât atâta. Pentruca tabloul să fie întreg, idealismul transoceanic — al celor stăpâniţi încă de viziunea epocală a celor paisprezece puncte, s'a convertit deodată la brutalitatea dură a creditorului obsedat de o singură idee: a plăţii stoarse scurt, violent şi drastic debitorului în suferinţă.

Ei bine, nu vi se pare că această sumbră icoană a frământărilor noastre de azi îşi găseşte explicaţia firească în cauze care se văd, în consideraţiuni care se simt, în temeiuri care se impun?

Nu vi se pare că un viţiu fundamental rezidă la baza tuturor concepţiilor noastre de viaţă naţională dar şi internaţională?

Nu vi se pare că structura sufletească a fiecăruia — şi mentalitatea tuturor a suferit esenţiale schimbări — pentru a ne conduce şi pe unii şi pe alţii la pacifismul antinomic arătat mai sus?

*
* *

Statele de azi îşi au viaţa complet stăpânită de exigenţe economice. Greutăţile traiului sunt aşa de mari, nevoile publice şi private aşa de multe, iar problema

rezolvării şi a unora şi a altora aşa de complicată, — că toate forţele conducătoare se epuizează în găsirea unei soluţii care să amelioreze cel puţin, dacă nu să-i vindece, suferinţele multiple în care se sbate biata omenire.

Chestiunea economică e centrul preocupaţiunilor tuturora. Cum s'ar putea uşura traiul vieţii zilnice, e singura teză ce frământă capul guvernanţilor de astăzi. Se pare că orice aspiraţie mai înaltă, orice idealism superior, orice tendinţă mai desinteresată, au dispărut cu ultimele zile ale războiului. Stomacul a biruit capul, iar raţiunea a învins inima. Politica vremii actuale e politica interesului limitat la trebuinţele mele proprii şi nu ale altora. Tot ceeace mă interesează exclusiv mă priveşte şi mă atrage, precum tot ceeace nu e interes exclusiv şi personal mă lasă rece şi mă indispune. Tot ceeace îmi foloseşte aprob, precum tot ceeace mă vatămă resping. Tot ceeace-mi convine primeşte dela mine apreciere morală, precum tot ceeace-mi strică e lipsit de benedicţiune. În sfârşit, tot ceeace mă avantajează, mă înalţă şi mă îmbogăţeşte este dreptatea însăşi, precum tot ceeace-mi stinghereşte poftele — stă înafară cadrului acesteia.

Iată morala politicei de stat, care în două cuvinte pe acest principiu-călăuză se sprijină: *interesul moralizează fapta.* Materialismul cras, hedonismul pur, utilitarismul exclusiv — aceştia sunt stâlpii de rezistenţă ai organismului social de azi, căci vremea generozităţilor naive, idealismului îmbătător sau puritanismului moral o fi fost odată dar acuma numai este.

* * *

Şi atunci, observaţi situaţia şi apreciaţi dilema. Infioraţi de chemarea cea sfântă a păcii între popoare se adună reprezentanţii acestora la masa verde ca prin paragrafe şi tratate, definitiv s'o pecletuiască. Se încep discuţii înalte, se ţin oraţii avântate, se cântă frumuseţea nouii religii a umanităţii etc. Dar atâta. Căci în urma acestora, străbate mereu până la masa conferinţei ecoul puternic al mulţimilor de acasă, al popoarelor din patrie, care nu vor iscălire de pacte fără apărarea integrală a

intereselor fiecăruia. Epilogul e clar pentru orice minte clară: insuccesul conferinţei prin imposibilitatea conferinţei. Cei care vor pacea tuturor nu pot pretinde şi satisfacerea intereselor fiecăruia de cât întru atât, întrucât acestea se armonizează cu chemarea celei dintâi. Altfel, termenii excluzându-se prin natură, unul din ei trebue să cadă. Ţii la interesele *tuturor*, voind pacea, se duce interesul *tău*, în exclusivitatea dar şi în integralitatea lui; Ţii la acest interes *al tău* ignorând interesele altora — se duce pacea, pe care mereu o chemi, dar numai vine.

Din această dilemă fatală şi tragică totodată în care se sbat reprezentanţii neamurilor cu intenţii pacifice dar cu gânduri interesate, — membrii conferinţei dela Geneva n'au putut eşì decât cum e natural prin uciderea propriului lor prunc, evident nenăscut încă, protocolul păcii.

*
* *

Se va zice: altă soluţie nu e posibilă. Prins în agrenajul tiranic al nevoilor economice, multiple şi mari, omul de stat fie cât de angelic în intenţii, copleşit însă de simţul răspunderii faţă de cei pe care-i guvernează, e silit, vrând nevrând, ca atunci când problema — cu o intensitate fără seamăn se pune, să se alăture acelei soluţii care momentan satisface şi interesele materiale şi exigenţele acute ale statului reprezentat. Prin urmare, între o pace care mă fereşte de răsboiu *în viitor* — dar nu mă ajută la nimic *azi* — şi între avantajele pe care le capăt *azi* din opoziţia mea la tratatul aducător de linişte *mâine*, eu prefer, în imposibilitatea de conciliere a situaţiilor, alternativa a doua.

Concluzia este evident fatală — şi de o logică, aparent — impecabilă. Numai că popoarele nu sunt numai pentru actualitatea prezentului, cât pentru strălucirea viitorului. Şi dacă te sprijini doar pe elocvenţa intereselor tale azi când forţa ţi-e alături, nu se ştie pe ce te vei sprijinì *mâine* — când interesul altora, mai tari decât tine, îţi va reclama peirea. Căci interesul, — dacă-l admiţi odată ca principiu de conduită internaţională, — are riscurile lui. Croindu-şi legea după capriciile şi preferinţele sale — dreptatea nu mai e în funcţie

de morala obiectivă ci de cota de utilitate personală ce el o însumează. Dar — interesul prin definiţie e individual şi prea adeseori exclusiv. Sub acoperemântul lui deci o reconciliere armonică nu e posibilă. Orizontul ce-l vizează e prea strâmt pentruca să îmbrăţişeze integral pe toţi şi pe toate.

Prin urmare, căutându-ţi la conferinţă doar interesul *tău*, cauţi doar dreptatea *ta*. Dar dreptatea *ta* nu e şi dreptatea *altora*, căci dacă ar fi astfel, n'ar mai fi dreptatea *ta* ci a *tuturor*. Nefiind deci raport de echivalenţă între aceşti doi factori ai problemei, armonizarea lor — atâta vreme cât se menţin în existenţă, — nu e cu putinţă, şi ca atare, pacea, — sublima aspiraţie a vremurilor de azi — tot aspiraţie rămâne.

* * *

Se impune dar celor ce o trâmbiţează să-şi convertească fiinţa lor morală. Inlături cu tot ceeace e interesare pură, personalitate pură, individualitate pură, in raporturile dintre neamuri. Acestea toate îndepărtează, nu apropie raza de lumină a păcii. Căci dreptatea — temelie de sprijin a organismului şi social şi naţional, de acì eşită, — cu stigmatele părinţilor se va naşte: interesată, personală şi individuală. Şi în astfel de condiţii mai e nevoe s'o spunem împăcarea generală nu este posibilă.

Ci în ţelurile voastre de pacificare mondială, diplomaţi ai lumii noastre, — înarmaţi-vă doar cu dreptatea ceealaltă, dreptatea impersonală dreptatea obiectivă, dreptatea adevărată, — care tocmai pentrucă nu e a nimănuia, e a tuturora, — dreptatea smulsă din cer şi fermentând cu binecuvântate idealuri de pace împărăţia lui Dumnezeu pe pământ.

In aspiraţiile voastre de bună înţelegere între oameni, nu vă faceţi voi înşivă judecători în propria voastră cauză, căci înteresul fiecăruia înlătură obiectivitatea în justiţie, dar acordaţi cuvântul ultim celuice pentru toţi este, dar pe deasupra tuturora se găseşte, supuneţi problema ce vă frământă aprecierei supremului judecător al neamurilor, care în sacrele cuvinte sculp-

tate pe granitul etern al Evangheliei v'a strigat doar de mii de ani: «Căutaţi mai întâiu Impărăţia lui Dumnezeu şi *Dreptatea* Lui» şi fiţi siguri că de aci încolo misiunea voastră va fi ferită de suspiciunea celorce v'au trimis la masa verde, căci fapta vă va urmà vorbei, opera vă va succede, intenţiei, iar pacifismul vostru oratoric nu va mai fi desminţit de realitatea antinomică.

I. N. Lungulescu,
judecător Trib. Sibiu.

Introducerea creştinismului la Români.

(Sfârşit)

Imperiul roman şi-a ajuns culmea desvoltării sale sub Octavian August. După el a urmat apoi decadenţa, pentrucă — vorba ţăranului nostru — «nici un suiş fără coborîş». Această decadenţă s'a evidenţiat primadată mai cu putere în veacul al III-lea, când imperiul cel atât de puternic odinioară n'a mai fost în stare să înfrângă atacurile îndreptate de Goţi împotriva Daciei. In anul 271 Aurelian a părăsit Dacia, scoţând soldaţii şi funcţionarii. Deodată cu aceştia s'au retras şi locuitorii bogaţi ai oraşelor, a căror soarte a fost în funcţiune de soartea imperiului. Prin retragerea elementelor amintite Dacia n'a fost deşertată total de locuitori, cum afirmă contrarii continuităţii. A rămas aici şi pe mai departe poporaţia daco-romană, care a început a se forma din amestecul băştinaşilor dela ţară şi al coloniştilor dela oraşe. Cum a decurs acest proces? Băştinaşii au mers la oraşe ca să-şi valorizeze productele. Aici au venit în contact nemijlocit cu orăşenii, cari vorbeau limba latină rustică şi au fost necesitaţi să o înveţe. Au şi învăţat-o, fireşte aplicându-i legile fonetice ale limbii dacice, dând astfel naştere unei limbi influinţate, care a fost mama limbii româneşti de mai târziu. Apoi, în timpul de care ne ocupăm, orăşenii au fost siliţi să se retragă şi ei la ţară. Goţii trimiteau soli în Dacia pentru a cere dijmă dela locuitori. Cei dela ţară repede se scăpau de ei, dădeau ceva în natură şi atât. Oraşele în schimb trebuiau să dea bani mulţi drept preţ de răscumpărare. Şi fiindcă aceşti soli veneau an de an cu o regularitate desăvârşită, locuitorii oraşelor sărăciră curând. Aflând că la ţară e mai uşor să trăieşti, au fugit acolo şi s'au amestecat şi mai

mult cu autohtonii. Acest amestec a avut şi alte consecinţe. Creştinismul, care era lăţit până acum la oraşe, a început să fie cunoscut, şi la ţară. Greutăţi de sigur n'a întâmpinat, .pentrucă religia străveche, idealistă a lui Zamolxe a avut elemente foarte asemănătoare cu cele nouă, b. o., credinţa puternică într'o viaţă vecinică, care începe după moarte deasupra cerului.

Poporaţia daco-romană a putut trăi relativ bine sub Goţi, deoparte pentrucă aceştia erau federaţi ai Romanilor, de altă parte pentrucă stăpâneau Dacia numai nominal şi erau mulţumiţi când li se dădeau dijma cu care îşi duceau viaţa lor de răsboinici. Goţii au ocupat mai ales câmpiile întinse ale Moldovei, Basarabiei şi părţile din nordul Mării Negre. De aici au întreprins expediţii jefuitoare în Azia mică şi chiar şi în Peninsula Balcanică, cu ocaziunea căror expediţii au luat şi o mulţime de captivi creştini, între cari chiar şi clerici. Aceşti captivi au fost tot atâtea centre de evanghelizare în mijlocul acestui popor barbar. Ei au aruncat primele seminţe ale legii celei nouă. Activitatea lor a fost preludiul predicii dogmatice de mai târziu. Strădaniile lor au fost încoronate cu succes, pentrucă deja practicalele sinodului dela Niceea le vedem iscălite de un oarecare Teofil, episcop al Goţilor. Adevăratul apostol al Goţilor a fost Ulfila (318—388) descendentul unei familii creştine din Capadochia, om cu o aleasă cultură elenică. Până la etatea de 30 ani ca citeţ, dela 30 înainte ca episcop a propovăduit cu multă râvnă pe Hristos cel răstignit în mijlocul lor. A inventat un alfabet nou, numit gotic şi a tradus Sf. Scriptură, plus unele cărţi liturgice în limba gotă. Aceste fapte trebuesc subliniate pentrucă ne prezintă pe Ulfila ca o mare personalitate şi ne dau să înţelegem că creştinismul era lăţit în stil mai mare.[1] Ucenicul şi biograful său Auxentius, episcop de Durostorum (Silistra), ne-a lăsat între altele şi preţioasa ştire, că el a propovăduit în limba greacă, gotă şi latină. Istoricii se întreabă: cui a propovăduit el în aceste limbi? şi răspund, că greceşte a propovăduit de sigur Grecilor de pe litoralul Mării-Negre, în limba gotă Goţilor, iar în limba latină Daco-Romanilor din dreapta şi din stânga Dunării... Tot în mijlocul Goţilor au lucrat, şi următorii misionari: Eutichiu de Capadochia, căruia îi aduce elogii Vasile cel Mare; călugărul-eretic Audius din Mesopotania, exilat

[1] M. Dobrescu: Introducerea creştinismului la Români, în calendarul arhidiecezan, Sibiu 1911.

de Constanţie în Sciţia, despre care Epifanie ne relatează (375) că a convertit mulţi barbari şi a întemeiat mănăstiri; Sava Gotul, care a fost primadată chinuit, apoi înecat în râul Buzău «cu mulţi alţi martiri goţi» (+372 Aprilie 12) şi ale cărui moaşte au fost transportate în Capadochia la cererea lui Vasile cel mare şi în sfârşit Nichita Gotul (+370), care asemenea a murit moarte de martir în nu ştiu a câta persecuţie a lui Atanarich «judele».

Am făcut un ocol cam mare, dar nu fără scop şi mai ales nu fără folos, pentrucă acum uşor putem trage concluzia, care ne priveşte.

Dacă în timp aşa de scurt s'a putut lăţi creştinismul la un popor barbar, lipsit de orice tradiţie, apoi cu atât mai mult s'a putut el lăţi şi consolida la poporaţia daco-romană. Cred că dacă voiu aminti câteva avantagii, pe care această poporaţie le-a avut în plus faţă de Goţi, concluzia de mai sus va fi şi mai convingătoare.

a) Creştinismul a fost lăţit sporadic deja din epoca romană;

b) această poporaţie a fost de acelaş sânge şi de aceeaş limbă cu cea din Peninsula Balcanică, aşa că misionarii veniţi dela sud n'au fost siliţi să înveţe o limbă nouă;

c) între nordul şi sudul Dunării s'au menţinut şi în acest timp legăturile începute înainte de cucerirea Daciei şi consacrate în epoca romană. Realitatea lor a dovedit-o Jung cu o mulţime de monede de ale împăraţilor din veacul al IV şi V;

d) creştinismul declarat religie dominantă a imperiului a luat ofensiva pentru zdrobirea, şi nimicirea păgânismului muribund. Îndeosebi Peninsula Balcanică, care prin strămutarea capitalei imperiului la Constantinopole a ajuns la mare importanţă, a avut în acest timp multe scaune episcopale ocupate de bărbaţi cu o temeinică cultură teologică, de bărbaţi cari au contribuit în mod efectiv la lămurirea dogmei trinităţii, care s'a cristalizat atunci, de bărbaţi cari propoveduiau şi scriau cărţi simbolice în limba latină, de bărbaţi cari au luat parte la sinodul din Niceea şi la alte sinoade locale antiariene.

Cu toatecă în acest timp atâtea împrejurări au favorizat simultan lăţirea şi consolidarea creştinismului la poporaţia daco-română, nu putem afirma câtuşi de puţin că toate satele şi cătunele, cu deosebire cele resfirate prin creerii munţilor şi prin Maramurăş, au căzut în sfera de activitate şi de influinţă a

misionarilor veniţi dela sud. De aceea procesul creştinării trebue urmărit mai departe.

La 375 au apărut pe şesurile întinse ale Ungariei de azi înainte mergătorii unui şir lung de popoare barbare, Hunii, un popor crunt, jefuitor şi sălbatec. Trebue să accentuez că aceşti Huni, pe care istoria ni-i prezintă în colori atât de mohorâte din toate punctele de vedere, au avut aceeaş atitudine faţă de popoare, pe care au consacrat-o ulterior şi Turcii înrudiţi cu ei. Popoarele cari s'au supus lor şi au plătit regulat tributul în aur şi sânge, au putut să-şi ducă de azi pe mâne traiul lor iar cele care nu li s'au supus, cum a fost cazul cu Români au suferit într'adevăr foarte multe mizerii. Poporaţia daco-romană care pe atunci a avut o organizaţie rudimentară, s'a supus şi a plătit tot ce i s'a cerut, cum au făcut dealtcum şi Gepizii şi Ostrogoţii... Expediţiile pustiitoare ale Hunilor au lovit totdeauna imperiul roman. Ştim că într'una din ele au ajuns până la porţile cetăţii eterne, pe care au cruţat o numai în schimbul multor daruri şi rugăminţi. Cu ocazia acestor expediţii ei au adus mulţi captivi, cari au contribuit la întărirea şi a elementului roman şi a creştinismului din stânga Dunării. Legăturile dintre sudul şi nordul Dunării n'au încetat. Dimpotrivă, dovezile care ne-au rămas presupun o intensificare a lor.

1. Sub regimul hunic şi-a desfăşurat activitatea binecuvântată şi plină de rodnicie, Nichita de Remesiana. Despre el avem, spre marea noastră bucurie, mai multe date istorice autentice. A fost episcop de Remesiana (cetate aşezată undeva pe linia care uneşte Nişul de azi cu Sofia), de origine dacoroman. A propoveduit credinţa creştină în răstimpul dela 380 până 420, pe ambele maluri ale Dunării, precum ne relatează în poema a XVII. Paulin de Nola, pretinul plin de iubire şi de sinceră admiraţie al lui. Versurile latine le dau în traducerea românească, cam veche a lui G. Seulescu:

Pe tine tot norodul părinte te numeşte,
De ale tale graiuri Scitul pătruns se umileşte,
Şi aprig îşi domoale pe cel de fiară piept
La adevărul ce-l învaţă cuvântul tău cel drept.

La tine Getul vine şi Dacul din amândouă
Şi cea Mediterană şi cea Răpoasă nouă
Agricolul ei cel ce-i avut de vaci şi boi.
Cel îmbrăcat în pielea lânoasei sale oi.

In ţara 'n care muza n'a împletit cunune.
Prin rostul tău învaţă cei barbari să răsune
Al lui Hristos sânt nume, cu inima romană
Virtuos să vieţuiască în pace christiană. [1]

Ceeace ne interesează pe noi sunt cuvintele:

«La tine Getul vine şi *Dacul din amândouă*», care ne arată precis că el a fost şi pe la noi. Că Nichita a propoveduit pe cele două maluri ale Dunării, am şti chiar fără această ştire a lui Paulin, pentrucă atunci a dominat în biserică un foarte puternic curent misionar, pe care l-am văzut şi la Goţi.

Nichita a fost de două ori (398 şi 402) la pretinul său Paulin cu intenţia de a se pune în legătură cu întreaga mişcare culturală din apus. Ne a lăsat şi cărţi. Genadie din Masilia pela 492 a făcut un «catalog al scriitorilor bisericeşti» şi l-a întrodus şi pe el cu următoarea menţiune: «*Nicetas Remesianae civitatis episcopus composuit simplici et nitido sermone competentibus ad baptismum instructionis libellos sex*». Această informaţie ne revelează pe Nichita ca pe un apostol nu numai al cuvântului, ci şi al condeiului. A scris un catehism latin într'o limbă simplă, clară pe înţelesul tuturora, pentru doritorii de a îmbrăţişa credinţa creştină.[2] O tradiţie veche bisericească îi atribue tot lui şi immul celebru «Te Deum», pe care-l cântă azi creştinătatea latină în ceasurile de adâncă evlavie şi care «a răsunat mai întâi într'un colţ pierdut din antica Moesie şi în văile tăinuite ale Carpaţilor».[3]

Iată cuvintele prin care caracterizează dl V. Pârvan, savant cu renume european, pe Nichita. El e «*apostolul Daco-Romanilor din dreapta şi din stânga Dunării. Un strălucit reprezentant nu numai al bisericii latine din Illyricum, ci şi al întregei biserici romane. Un bărbat venerabil şi învăţat, pe care sf. Paulinus îl numeşte învăţătorul şi părintele său: magister et pater — un înfricoşat misionar al credinţei creştine printre «barbari», — un scriitor bisericesc deosebit de preţuit pentru claritatea gândirii, ba şi pentru frumseţa neîmpodobită a limbii sale latine, — un sfânt primit îndată după moarte în calen-*

[1] C. Erbiceanu: Istoria mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a catedralei mitropolitane. Bucureşti 1888. Pag. XIX din Introducere.

[2] V. Pârvan: Opul citat. pag. 168.

[3] I. Sandu: Anuarul liceului «Mihai Viteazul» din Alba-Iulia pe anu 1923/4.

darul bisericii apusene, — dar pentru noi mai mult şi mai presus ca toate, un romanizator al nostru şi prin creştinism un reînoitor în forme eterne al tradiţiei curate, romano-italice, la Dunărea de jos».[1]

Dar Nichita ne este scump nu numai pentrucă e apostolul neamului nostru, ci şi pentrucă e patronul şcoalei noastre. Bunul Dumnezeu să ridice şi de aici înainte dintre studenţii şi profesorii Academiei «Andreiane» «mulţi apostoli ai credinţei şi ai culturii, cari să poată povăţui poporul nostru cu făclia dreptei credinţe, precum l a povăţuit în timpuri atât de îndepărtate episcopul Nichita».[2]

2. Câteva epizoade şi nişte amănunte fixate în scris de ritorul Priscus, solul împăratului Teodosie II la Attila prin 445—447, de asemenea confirmă realitatea şi permanenţa legăturilor dintre nordul şi sudul Dunării. Attila e prezentat de acesta ca un rege foarte puţin sălbatec, care are distracţii la curtea sa, iar indigenii (ausoni = daco-romani) ca nişte oameni cari vorbeau latineşte şi întreţineau legături comerciale cu cei dela sud. Ce este mai mult, chiar Hunii ştiau latineşte şi Priscus a vorbit cu unul la masa lui Attila. Dau mai la vale două întâmplări relatate tot de Priscus, care sunt foarte importante, pentrucă ne vorbesc de 2 episcopi din sudul Dunării ca cunoscători ai ţinuturilor din nordul Dunării.

I. «Pe timpul când la târg între Schiţi (= Huni) şi între Romani Schiţii atăcară cu oaste pe Romani şi uciseră pe mulţi. Daci, Romanii trimiseră deputaţi la Schiţi ca să se plângă pentru cuprinderea castelului şi pentru nepăzirea tractatelor. Iar Schiţii răspunseră că ei n'au făcut aceasta cu cuget de a începe războiu, ci ca să-şi răzbune pentru supărările cele făcute de Romeni. Căci episcopul din Margus (Morava) a trecut în Ţinuturile lor şi a prădat mormintele Vistieriile cele ascunse ale regilor şi că, dacă nu vor da pe episcop în mânile lor dimpreună cu fugarii (cari erau mulţi Romani), precum se învoiseră la încheierea tractatelor, ei se vor apuca de războiu. Romanii ziceau că acestea n'ar fi adevărate: Schiţii, din contră le întărâtau, şi aşa nu se învoiră să judece cauza pentru care era disputǎ, ci se apucară de războiu. Drept aceea, trecând Dunărea,

[1] V. Pârvan: Opul citat. pg. 171.

[2] Dr. I. Lupaş: Patronul Seminarului «Andreian». în Calendarul arhidiecezan. Sibiu. 1912.

făcură multă pagubă cetăţilor, care erau lângă râpa Dunării, şi între altele luară Viminacium (Costolaci) cetatea Mesilor din Iliric. In împrejurările acestea se aflau mulţi, cari ziceau că se cade mai bine a da pe episcop în mânile barbarilor, decât a suferi ca pentru un om tot statul roman să se pună în pericol de războiu. Episcopul, înţelegând că vor să-l dea, fugi la vrăjmaş fără ştirea tuturor celorce se aflau în cetate şi făgădui acelora că le va da cetatea dacă şi regii lor vor fi darnici cu dânsul. Şi aşa, dându-şi mânile şi întărind făgăduinţele de amândouă părţile cu jurământ, episcopul se întoarse în părţile Romanilor cu mare mulţime de barbari şi ajungând aproape de cetate, ascunse pe barbari în râpa cea de dincolo, iar el întră în cetate, şi într'o noapte dând semn, întroduse pe barbari în cetate şi o dete în mânile lor». [1]

II. «Pe când Attila cu fratele său Bleda înconjuraseră Sirmiul, episcopul acestei cetăţi, dăduse în mânile lui Constanţiu, secretarul lui Attila, mai multe vase de aur dela biserica sa, rugându-l ca, din preţul lor, să-l răscumpere pe el şi pe alţi Romani, când cetatea va fi cucerită şi când ei vor cădea în mânile barbarilor. Acest secretar era Roman şi amic al episcopului. După prădarea Sirmiului în care peri şi episcopul, depozitarul episcopului (Constanţiu) îşi apropie vasele şi mergând apoi la Roma pentru nişte trebi, le puse amanet la un argintar, anume Silvan, pentru o sumă de bani. Regii Hunilor, informaţi de această faptă, spânzurară pe secretar la reîntoarcerea lui şi cerură dela împăratul Valentinian să le dea în mâni pe Silvan, care mai întâiu ascunse şi apoi cuprinse un tezaur ce li se cuvenea lor după dreptul de cucerire. Valentinian trimise trei deputaţi să spună lui Attila că Silvan nu merită nici o pedeapsă, pentrucă el a dat cu împrumut o sumă de bani drept preţ al vaselor acestora, şi că, după moartea debitorului său, el le-a dat la biserică, fiindcă erau vase sacre, care nu se puteau întrebuinţa la trebi profane, şi că, dacă regele nu se va mulţumi cu aceste arătări atât de drepte, tot ce poate Silvan să facă este să-i trimeată preţul, dar împăratul nu poate să-i dea în mână pe un om pe care-l ştie nevinovat». [2]

---

[1] N. Dobrescu: Introducerea creştinismului la Români, în calendarul arhidiecezan 1911 Pag. 149.

[2] N. Dobrescu: Opul citat, pag. 150—151.

Prin captivi, prin misionari distinşi ca Nichita şi prin episcopii cetăţilor din vecinătatea noastră, creştinismul s'a putut menţine şi consolida mult sub Huni.

După destrămarea marelui imperiu hun, stăpâni pe aceste plaiuri au ajuns ca federaţi ai imperiului, Gepizii (453—566) sub cari creştinismul s'a lăţit mai departe, legăturile cu sudul fiind vii. Că creştinarea Daco-Romanilor a stat în strânsă legătură cu creştinismul din sudul Dunării, de care a fost condiţionat şi de care a atârnat, ni o dovedeşte argumentul filologic şi înfiinţarea arhiepiscopatului Iustinianei-Prime.

Argumentul filologic se bazează pe cuvintele creştine din tezaurul limbii noastre. Voi aminti pe cele mai însemnate şi le voiu combina astfel ca să vedem în ce stadiu a fost creştinismul la strămoşii nostri în veacul V. şi VI.

Dumnezeu, creştin, biserică, lege, Crăciun, Florii, Paşti, Rusalii, altar, preot, botezare, cununare, cuminecare, închinare, rugăciune, sărbătoare, Duminecă, cimitir, răposare, Sânta Scriptură, păresimi, Sân-Ioan, Sân-Pietru, Sân Văsâi, Sân-Toader, Sân-Giordz, Sân-Medru, Sân Nicoară, Sântă-Mărie.

Vasăzică, au fost *creştini*, cari se *rugau* lui *Dumnezeu* aveau *biserici*, cu *altar* şi *tâmplă; preoţi* cari *botezau*, *cununau*, *cuminecau* şi *înmormântau* în *cimitir* pe cei *răposaţi*. Au avut *cruce* ca semn de *închinare*. Au ţinut următoarele *sărbători: Duminecа, Crăciunul, Floriile, Paştile, Rusalile* şi posturi ca *Păresimi*. Au avut cultul sfinţilor *Ioan Petru*, *Vasile*, *Nicolae*, *Dimitrie*, *Gheorghe*, şi al *sfintei* Fecioare *Maria*. Noua credinţă a fost *lege* pentru toţi.

In anul 535 a înfiinţat Iustinian în satul său natal Tauresium (Procopolje de azi) un arhiepiscopat sub numele de Iustiniana-Prima (nov. XI.); jurisdicţiunii arhiepiscopului acestuia au fost supuse şi ţinuturile din nordul Dunării. A existat până prin veacul VIII, când puhoiul slav l a nimicit.

După Gepizi au năvălit pe aici Avarii, un popor care numai prin nume s'a deosebit de Huni, pentrucă toate moravurile şi organizaţiile lor au fost identice. Ei iarăşi au adus foarte mulţi captivi dela sud, aşa că isvoditorul vieţii Sf. Dimitrie de Tesalonic din sec. IX, spune că în sec. VII, când Avarii au fost stăpâni pe aici, în Dacia era o «foarte numeroasă şi mare populaţiune creştină de origine romană».... Simultan cu ei s'au

revărsat şi Slavii. Unii dintre ei s'au aşezat printre strămoşii noştri, cari i-au asimilat. Acest fapt istoric îl confirmă cuvintele slave — cele mai multe pentru idei secundare — din limba noastră, nomenclatura unor sate şi râuri, câteva elemente mitologice, oarecari instituţii, ici-colo influenţe fizice şi atât. Infuziunea elementului slav în cel daco roman a avut un efect salutar. A dat elementului vechiu o nouă putere de viaţă l-a regenerat. Privind fenomenul asimilării slavilor şi din punctul de vedere al cauzei lui, strămoşii noştri ni-se relevează ca superiori.

In Balcan, unde a trecut majoritatea covârşitoare a lor, lucrul s'a petrecut tocmai invers. Parte din poporaţia daco-romană a fost asimilată, parte (cea mai mare) dislocată şi împrăştiată spre sud, spre vest şi nord. Trecerea unei părţi ai ei în Dacia a fost un fapt mare, pentrucă a întărit poporaţia daco-romană, care tocmai asimila pe slavi şi a desăvârşit creştinarea integrală a ei. La această trecere face aluzie şi cronica întitulată «Istoria Ţării Româneşti, de când au descălecat pravoslavnicii creştinii», care începe astfel: «Insă dintâiu izvodindu-se de Românii, cari s'au despărţit de Romani şi-au pribegit spre miazănoapte. Deci trecând Dunărea au descălecat».[1]

In sec. VII când procesul formării poporului român a fost încheiat şi a apărut pe arena istoriei ca un popor cu o individualitate etnică specifică, atunci s'a terminat şi procesul îndelungat al creştinării lui, cu care a mers mână 'n mână. De aici vorba veche «un creştin de român».

Concluzia finală.

Creştinismul s'a introdus la strămoşii noştri printr'o *infiltraţie-lentă*, care a durat veacuri. In veacul II şi III a fost lăţit sporadic; în al IV — dupăce creştinismul fu declarat declarat dominant — apoi într'al V şi VI s'a lăţit mult în urma activităţii captivilor, episcopilor şi misionarilor din dreapta Dunării; iar în veacul VII prin venirea Slavilor, cari au silit să imigreze o parte mare a populaţiei din sudul Dunării la nordul ei, lăţirea lui a devenit generală.

Nicolae Popovici,
stud. la Acad. „Andreiană".

---

[1] N. Dobrescu: Opul citat, pag. 156.

Gânduri la Investitura Patriarhului nostru.

Ziua de *1 Noemvrie 1925* are în istoria bisericii române proeminența unui act de glorificare a idealului ortodox și a realizărilor lui fecunde în trecut și valoarea unui act deschizător de mari perspective pentru aspirațiile și deziderat ele prezente și viitoare ale propoveduitorilor Evangheliei înlăuntrul neamului nostru.

Investitura regală a celui dintâi patriarh al Bisericii ortodoxe române confirmă profunda și indisolubila legătură spirituală între poporul nostru și ortodoxia credinții lui străbune.

Formula acestei superioare sinteze spirituale a fost înălțarea bisericii ortodoxe române la vrednicia canonică de patriarhie. Căci noi vedem în acest titlu de prestigiu, afirmarea și recunoașterea necesității unei mai intense orientări spirituale a vieții noastre naționale și sociale prin păstorirea ei în duh ortodox.

Patriarhatul ortodox românesc este apoteozarea augustelor eforturi culturale și etice săvârșite de biserica noastră întru dureroase și seculare mucenicii, pentru conservarea ființei noastre etnice și pentru inspirarea superioară a creațiilor ei specifice.

Biserica ortodoxă română e chemată azi să reia și să continue clasica ei tradiție culturală de iluminare a minții și conștiinței naționale prin entuziasm și prin devotament creștin. Dar ei i se impune și actualizarea unui misionarism cu caracter panortodox în vederea reecumenicizării bisericii ortodoxe — întrucât reprezentând o majoritate ortodoxă, perfect unificată ca doctrină și disciplină și solidară în aspirații cu neamul nostru pe temeiul altruismului evanghelic, ea singură va putea face din frăția bisericilor ortodoxe o realitate spirituală, o rezistență massivă și o forță de impunător militantism pe teren social. De aceea participarea tuturor bisericilor ortodoxe la marele act al învestirii primului patriarh român are o profundă semnificație. Dureroasele izolări și individualisme dispar și fac loc solidarității și frăției conștiente de scopurile și idealurile ei vecinice. In generoasele

acţiuni pentru rodirea sufletului naţional prin Hristos *ritmul ortodox* triumfă azi în toate bisericile surori şi pregăteşte progresiv definitiva lor armonie evanghelică. Patriarhatul nostru este menit să însemneze şi un patronaj al expansiunii culturale a ortodoxiei româneşti şi al concentrării în jurul ei a tuturor eforturilor celorlalte biserici ortodoxe. Concepţia *sinopsei ortodoxe* a ajuns deci la un punct culminant de evoluţie şi aceasta înseamnă evadarea bisericii ortodoxe din inerţiea formleor şi încadrarea ei în dinamismul vieţii sociale şi naţionale cu toate puterile şi contribuţiile ei spirituale.

Precizând astfel conturul unor mari perspective şi însufleţind intimele noastre speranţe, urăm celui dintâi Patriarh al României isbândă deplină în toate activităţile Preafericirii Sale, pentru realizarea idealului creştin în scumpa noastră ţară ortodoxă.

Intru mulţi ani, Prea Fericite Stăpâne!..

Dr. Gr. Cristescu.

A. KÜRY.

Situaţia actuală a bisericilor ortodoxe de răsărit.

Apusenii aveau obiceiul să trateze bisericile ortodoxe ale Orientului ca pe nişte formaţiuni ajunse în petrificaţie dogmatică, cari ca nişte minuni din primele veacuri ale creştinismului au rămas departe înapoia bisericii apusene. Acele biserici au fost considerate chiar ca ţări păgâne, şi ca atari, din punct de vedere misionar, potrivite pentru propoveduirea evangheliei în mijlocul lor. Pentru creştinul ortodox nimic nu este mai nesimpatic, ca prozeliţismul. Această acţiune a înmulţit prejudiţiile vechi ale Orientului faţă de tot ce e francez, aşa în cât biserica Orientului şi a Occidentului până în timpul din urmă au fost una faţă de alta mai străine ca ori şi când. Incercări de a învinge această stare nu au lipsit nici odată. Döllinger deveni îndrumător. Această înîncercare însă nu a trecut pragul începutului şi s'a restrâns la cercul unor învăţaţi. Această stare nu a putut-o altera nici faptul, că academicieni tineri din Orient an de an îşi întregesc studiile lor la universităţile din Apus.

Abia evenimentele mari din ultimul deceniu au putut apropia puţin popoarăle. Fraternitatea de arme le-a legat, dar legături şi mai strânse a creat iubirea milostivă, care s'a manifestat atunci, când deveni cunoscut, de ce mizerie îngrozitoare e cercetat Orientul, în vreme ce occidentul începu a se recrea de loviturile răsboiului. Revoluţie şi răsboiu civil, epidemie (ciumă) şi foamete, masacru şi deportare: Călăreţii apocaliptici au străbătut aceste ţări cu o iuţeală ne mai pomenită în istoria popoarelor. Iubirea de oameni nu a creat înţelegere numai pentru mizeria acestor popoare, ci şi pentru firea lor atât de străină nouă. O lume nouă ni-se descoperì tot mai mult. Refugiaţii, cari au căutat ocrotire în Apus, au ajutat la învingerea prejudiţiilor, poeţii mari ai Orientului au pregătit terenul de mult. In reviste e foarte vast numărul tratatelor, cari se ocupă cu aceste popoare, cu fiinţa lor, cu religia lor, cu bisericile lor; cărţile ne oferă de asemenea o literatură întinsă asupra acestei probleme.

Trei evenimente par a anunţa sosirea vremurilor nouă pentru bisericile ortodoxe: căderea ţarismului rusesc, dărâmarea imperiului otoman şi disolvarea monarhiei austro-ungare. Numai singuri aceia, cari au pus nădejdi prea îndrăneţe în aceste evenimente, numai aceştia au fost siliţi să-şi spună, că istoria curge în valuri încetinele — întrerupte de cele precipitate; de acestea din urmă au fost răpite popoarele şi bisericile Orientului. Astfel situaţia acestor biserici în prezent nu e îmbucurătoare. Dacă privim însă cu mai mare băgare de seamă, totuşi vom putea observa o nizuinţă de a se ridica din situaţia rea la una mai bună.

Indatăce revoluţia din Martie 1917 a măturat stăpânirea ţaristă, biserica rusească s'a eliberat din ghiarăle statului, în cari a suferit atât de greu, a întrat viaţă în organismul greoi.

Sinodul rusesc s'a întrunit pentru a trage concluzii din situaţia nouă. Aceasta fu posibil numai fiindcă problema de reformare bisericească a fost deja de demult clarificată. In anul 1905 sf. sinod a cerut dela ţar, să întrunească episcopii diecezani ai bisericii ruseşti, pentru a desbate problemele referinei, care trebuie întrodusă în administrarea bisericească. S'a format o comisie. Aceasta a fost de părere unanimă, să restabilească patriarhatul, pe care Petru cel Mare în 1721 la înlocuit prin sf. Sinod, o autoritate constătătoare din 7 episcopi, supusă principelui şi reprezentantului de stat, procurorului.

S'au născut diferenţe de păreri asupra întrebării, dacă la sinod să ia parte numai episcopii sau şi reprezentanţii clerului şi poporului. La această întrebare s'a răspuns în 1917 de sine înţeles, că în sinod să ia parte considerabilă reprezentanţii clerului şi ai poporului. Sinodul, care s'a într'unit în August 1917 la Moscva a ales peste 20 de comisii. Cel mai însemnat decis a fost restabilirea patriarhatului şi acceptarea unei noue constituţii bisericeşti; aceasta e clădită pe principii democratice, cari se extind asupra parohiilor şi asigură participarea laicilor în administraţia bisericească. Pentru scaunul patriarhal au fost trei candidaţi. Tragerea de sorţi a trebuit să aleagă. In momentul, când soartea căzu pe Tychon, lupte înverşunate au străbătut străzile Moscovei. Acestea s'au terminat în favorul bolşevicilor, cari au ajuns astfel la putere. Timpuri grele s'au început pentru biserică, constituţia nouă a trebuit să sufere o grea încercare.

Libertatea religioasă fu garantată şi de noul regim, dar totodată şi libertatea de a ataca fără nici o considerare biserica şi religia. Mai întâi s'a încercat, să se dea bisericii lovitura de moarte pe calea legii. Averile bisericeşti şi mănăstireşti deveniră «proprietatea poporului»; bisericii i s'a luat dreptul de proprietate, ajutoarele dela stat au fost sistate, bisericile au fost cedate gratuit comunităţilor bisericeşti, învăţământul religios în şcoală a fost oprit, în locale religioase e voie a fi împărtăşit numai persoanelor, cari au ajuns vârsta de 18 ani, icoanele sfinte au fost scoase din clădirile statului, sfintele moaşte au fost transportate în muzee «pentru a lumina poporul asupra acestei amăgiri», mormintele sfinţilor au fost profanate, localurile bisericeşti de învăţământ au fost închise, iar predica, după plăcerea autorităţilor locale, oprită. Ordinele de executare ale acestor decisuri sunt atât de arbitrare, încât fiecare episcop sau preot este expus volniciei autorităţilor bolşevice. Dacă în zilele prime mulţi preoţi şi episcopi au căzut jertfă teroarei bolşevice, nenumăraţi ajung acum în conflict cu legea nouă.

In 25 Octomvrie 1918, patriarhul publică un protest înflăcărat împotriva teroarei sovietice: «Voi aţi promis libertate. Libertatea voastră constă în a da curs liber instinctelor josnice ale massei, a lăsa nepedepsiţi pe ucigaşi şi tâlhari. Poţi vorbi de libertate atunci, când nimeni n'are voie să-şi spună părerea sa, fără a risca, să fie acuzat ca contra revoluţionar? Unde

este libertatea cuvântului, a presei, unde libertatea predicatorilor». Mulţi predicatori au plătit cu sânge cuvântul lor, cu sânge de martir. Sovietele nu au cutezat să întreprindă nimic în contra lui Tychon. El era foarte popular şi chiar şi în această criză a luat un avânt vieaţa religioasă.

Ca pretext pentru nouă dispoziţii de oprimare a bisericii, s'a folosit regimul sovietic de foametea, care a isbucnit în iarna anului 1921/22 în Rusia. El a decis în Ianuarie, ca toată averea bisericească să fie sechestrată pentru combaterea foametei. Patriarhul a acceptat aceasta în principiu, a emis un decret, ca toate obiectele bisericeşti să se elibereze, cu excepţia acelora, cari sunt sfinţite pentru slujbele bisericeşti. Sovietele însă nu au ţinut seamă nici de această restrângere. Unde s'a opus cineva, se întrebuinţa forţă brachială. S'a ajuns la scene sângeroase, deţineri de episcopi, preoţi şi mireni, la întemniţare şi osândă la moarte. In aceste două persecuţii şi-au perdut viaţa vre-o 30 de Mitropoliţi, vre-o câteva mii de preoţi şi călugări şi foarte mulţi mireni. S'au ivit cazuri, cari ne amintesc primele persecuţii creştine. Aşa, se povesteşte, că o femeie, când i-s'a comunicat condamnarea la moarte, a strigat judecătorilor: «Voi îmi puteţi lua viaţa, însă nu pacea, care sălăşlueşte în sufletul meu. Eu m'am împărtăşit azi dimineaţă cu sfintele taine». Şi patriarhul fu deţinut, el n'a voit să demisioneze, a predat însă administrarea bisericească deocamdată unui colaborator al său. De viaţa lui însă nu au îndrăznit să se atingă cei dela putere.

Şi acestei furtuni i-a rezistat biserica. Acum însă s'a încercat un al treilea drum de a o nimici. Ea trebuia zdrobită din inlăuntrul ei, prin organizarea unei biserici bolşeviste. Noua «biserică vie» a şi câştigat putere. S'a întrunit un sinod nou, la care numai acei delegaţi au fost admişi, cari s'au supus unei examinări neplăcute asupra părerii lor politice. Patriarhul fu depus şi conducerea bisericească s'a dat unui colegiu de preoţi şi mireni. S'au adus reforme radicale. Incurcătura deveni înspăimântătoare. Au răsărit o mulţime de biserici nouă, cari resping pe cea existentă. Majoritatea poporului rămâne însă credincios bisericii ortodoxe vechi. Aderenţii «bisericii vii» s'au înspăimântat ei înşişi de ceeace au săvârşit. Ei au cerut intervenţia Patriarhului din Constantinopol, ca se împace biserica.

Fără îndoială trebuiau să înţeleagă de mult cei dela putere, că cu toate aceste mijloace nu pot smulge religia din

inima poporului. Pentru aceasta s'a organizat sistematic o agitație antireligioasă, care a produs deja fructe admirabile în ateismul fanatist. In Moscova s'a înființat un seminar pentru pregătirea agitatorilor, cari nu numai să opereze după principiile «științei bolșeviste» împotriva bisericii, dar să poarte un războiu de nimicire a religiunei. S'au organizat cursuri și prelegeri, s'au răspândit scrisori, s'au introdus serbări și ceremonii bolșeviste, pentru a suprima pe cele creștine. Această propagandă, care se începu încă în școală, trebuia introdusă și în popor.

Situația actuală a bisericii e fără îndoială de desperare. I-s'au răpit cei mai buni conducători ai ei, fu despoiată de toate mijloacele materiale și spirituale, expusă unui dușman fără nici o conștiință, care combate nu numai biserica, dar chiar și întreaga cultură, pentru a o suplini pe aceasta cu una pur ateistă și materialistă.

Cari sunt acum perspectivele ei în această luptă gigantică? Rușii înșiși judecă diferit. Sunt între ei optimiști și pesimiști. Pesimiștilor aparține mitropolitul Antonie, conducătorul al Rușilor pribegi. După el ortodoxia va dispărea cu desăvârșire în Rusia, ea se va ținea numai la Rușii din exil. Aceștia numără 3 milioane, între ei trei mitropoliți și un număr considerabil de profesori și preoți. Pesimiștii susțin, că bolșevismul nu se îndestulește cu unele măsuri dușmane bisericii, el ruinează sistematic rasa întreagă, și crește un om nou materialist bolșevic. La cei optimiști se numără patriarhul Tychon. Scurt înaintea morții lui i-a scris patriarhului din Constantinopol: Poporul rusesc nu merge împreună cu șizmaticii, ci rămâne credincios patriarhului său ortodox. In 24 Iulie 1924 episcopatul într'o adunare a sa a condamnat pe șizmatici, și a rugat pe patriarh să rămână în fruntea bisericii. La înmormântarea patriarhului au luat parte 5 mitropoliți și 63 episcopi.

Optimiștii amintesc: Toate culmile culturii rusești sunt întrețesute cu momente religioase. Rusia înseamnă ortodoxie. Dostojevsky a spus: Chipul lui Hristos s'a păstrat în Rusia în întreagă curățenia sa. Poporul rusesc crede, că află mântuirea sufletească în împreunarea tuturor popoarelor în numele lui Hristos. Pentru aceasta poporul va suferi orice, numai să rămână «Rusia sfântă». Un semn al puterii de rezistență a poporului rusesc este, că a împiedecat prin rezistență pasivă introducerea calendarului nou. Profesorul Dr. Ostschinnikow,

care a ţinut în Berlin un curs asupra acestor lucruri a spus: «Credinţa nestrămutată în puterea ortodoxiei nu se teme să-şi arate rănile sale. Plin de credinţă se roagă rusul: «Fă Doamne, aşa cum Tu vrei, nu cum noi voim. Insă dacă e voia Ta, lasă să treacă dela noi şi păharul acesta». Iar episcopul Tychon din Berlin crede: «Eu susţin că biserica rusească numai mulţămită păturilor inferioare, — a rezistat furtunei îngrozitoare. Poporul însă îşi cunoaşte religia numai din cult. E mai uşor a combate idei, decât a nimici o formă de viaţă. Pentru aceasta vreau bolşevicii să nimicească creştinismul prin o nouă formă de viaţă».

Căderea ţarizmului şi declararea de independenţă a ţării o a folosit poporul georgian pentru a se desface şi bisericeşte de Moscova, şi a restabili în Mai 1918 patriarchatul vechiu. Insă în Februarie 1921 când au năvălit trupele soviete în ţară şi s'a început regimul lor îngrozitor şi biserica autocefală a ţării a trebuit să sufere. Patriarchul şi sfetnicul său au fost aruncaţi în temniţă pe mai mulţi ani, pentrucă au ascuns tezaurul bisericii.

Infrângere a suferit şi biserica rusească din Ukrania. In această provincie cu ca. 35 milioane de locuitori s'a declarat republica. Directoriul a proclamat în anul 1919 biserica autocefală a Ukrainei. In fruntea ei s'a ridicat un preot cu demnitate de arhiepiscop şi metropolit. Deoarece însă el nu a putut fi sfinţit, a ordonat ceremonie corespunzătoare, săvârşită numai de preoţi şi mireni. A patra parte a parohiilor din ţară s'a alăturat la biserica nouă. Biserica aceasta e contra ruşilor şi a catolicilor şi e sprijinită de America. Insă şi aici au ajuns la putere bolşevicii, au întrodus biserica vie, şi au aruncat în prisoneri pe conducătorii bisericii naţionale. Majoritatea poporului pare a fi rămas credincioasă ortodoxismului.

In statele mărginaşe cari s'au deslipit de Rusia veche, şi au format o constituţie bisericească, proprie ortodoxismului, cu tendinţa de a deveni independenţi şi bisericeşte, de Moscova. Aceasta a convenit guvernelor în ţările respective, nici decum însă Patriarhului din Moscova. Astfel a voit el, pentru biserica din Polonia, care numără trei milioane de suflete, să-i de-a un fel de autonomie, nu însă autocefalie. O partidă tare a vrut să rămână în legătură cu Moscova. In urmă însă a învins partida independentă şi a exoperat independenţa dorită dela patriarhul din Constantinopol. In Varşovia, unde se află reşedinţa metro-

politană, s'a înființat pe lângă universitate o facultate ortodoxă. Sub jurisdicția patriarhului din Constantinopol stau cei 50,000 ortodocși în Finlanda cu mitropolitul lor în Viborg și doi episcopi, precum și 140,000 ortodocși în Estlanda cu metropolitul lor în Reval și doi episcopi. In semnul legăturii cu patriarhul din Constantinopol, sunt obligate ambele biserici a-l pomeni pe acesta la liturghie.

In exil trăesc 2 până 3 milioane de Ruși. In anul 1921 patriarhul Tychon a predat patriarhului Evloghie din Volhinia mandatul asupra tuturor bisericilor rusești din Europa occinentală. Centrul conducerii bisericești se află în Carloviți (Jugoslavia) unde se află sinodul conducător. Un sinod a bisericilor emigrante ținut în acest oraș a decis în anul 1923, să instaleze în toate capitalele europene episcop rusesc. Evloghie a fost împuternicit a sfinți întru episcop pentru Berlin pe arhimandritul Tychon. Și la Paris s'a înființat un scaun episcopesc. Rușii din America stau sub metropolitul Platon din New-Iork.

Critică este situația patriarhatului ecumenic din Constantinopol. Nădejdea pusă în căderea Constantinopolului, nu s'a îndeplinit. Marea adunare poporală ținută de credincioșii americani și englezi, cu scopul de a pretinde redarea bisericii sf. Sofii, a fost prea de vreme. Nu peste mult au trebuit întrunite adunări, cari să ceară ajutor pentru creștinii din Orient. S'au ivit astfel de regrese, încât s'a sărbătorit ca rezultat intervenția engleză în urma căreia pacea dela Lausanne din anul 1923 nu a sistat patriarhatul din Constantinopol. Că situația lui încă nu e sigură, ne-au arătat-o evenimentele din ultimul timp, când patriarhatul nou ales a fost expulsat de guvernul din Constantinopol.

Patriarhatul ecumenic din bisericile Orientului, cari nu formează o unitate, nu posede nici o jurisdicție, ci este numai un post de onoare. Numai la cererea unei biserici se poate amesteca în agendele ei. Singurul semn exterior de comunitate a fost sfințirea de mir, care se distribue bisericilor. Insă și aceasta a încetat, decând mai multe biserici își sfințesc ele mirul. Jurisdicția patriarhului se extinde numai asupra creștinilor greci din Turcia. Numărul lor s'a redus în mod considerabil dela începutul veacului al 19-lea încoace. Inainte cu 100 de ani existau 138 de episcopii, la începutul războiului balcanic au mai fost 87 cu trei milioane de suflele. Prin războiul balcanic patriarhatul a suferi

noi perderi în statele din Balcani, iar dupăce prin contractul dela Lausanne din cauze «umanitare» s'a dispus schimbul de populaţie în Tracia şi Asia mică — din care cauză au suferit grozav un milion de oameni — a pierdut în Thracia 11 şi în Asia mică 37 de episcopii. Intre acestea se află scaunele episc. cunoscute, cari din timpul apostolilor au fost centre creştineşti ca Efes, Smyrna, Trapezunt, Nicea, Nicomedia etc.

Prin gruparea nouă şi înfiinţare de nouă dieceze — ce deveni necesar din cauza refugiaţilor şi evacuaţilor — s'au înfiinţat 10 cercuri mitropolitane, astfel că numărul lor actual e 57 cu 7 episcopii sufragane. In numărul acesta se cuprind şi diecezele din Grecia nouă, cari stau încă sub jurisdictia Constantinopolului. Fără acestea s'ar reduce numărul sufletelor la vre-o câteva sute de mii, cari trăiesc în Constantipol şi jur, precum şi pe insulele greceşti.

Istoria internă a patriarhatului în timpurile din urmă a fost foarte frământată şi complicată, încât ea e greu de judecat de un străin. Turcii au voit să desfiinţeze patriarhatul, acesta fiind un pericol pentru ţara lor. Popoarele supuse şi oprimate se consideră totdeauna ca pericol intern de stăpânitori. Nime nu va putea face reproş Grecilor, dacă în anii din urmă au aşteptat să bată şi pentru ei ceasul liberării de sub jugul turcesc. Turcii au făcut responsabili totdeauna pe conducătorii sufleteşti pentru atitudinea politică a creştinilor. In anul 1821, când Elinii din Grecia s'au ridicat la luptă pentru libertate, pe Grigorie al V-lea l-au spânzurat Turcii de stâlpul porţii sale. Iar kemaliştii, la intrarea lor în Smyrna, în Septemvrie 1922, au ucis în mod bestial pe mitropolitul de acolo.

Putem deci înţelege, că patriarhul Ghermanos al V-lea, care ocupa scaunul din Constantinopol din 1912, a simpatizat cu Turcii de astăzi. Aceştia au dat îndreptăţire egală pe baza constituţiei, precum şi toleranţă deplină populaţiei creştine. Acest eveniment a fost sărbat printr'un mare festival de înfrăţire în Constantinopol, între Turci şi Greci, între creştini şi mohamedani. Beţia sărbării a fost însă urmată în curând de o trezire amară. In războiul mondial Turcii şi-au trădat simţul lor adevărat faţă de creştini. Nici turcul, fie tânăr sau bătrân, nu şi poate nega fiinţa sa. Indatăce s'a schimbat spiritul şi între Greci, Germanos al V-lea a fost silit să se retragă. Scaunul patriarhal a rămas câţiva ani neocupat. Grecii din Constantinopol.

au fost răpiţi în vârtejul politicei regelui Constantin—Venizelos. Alegerea între astfel de împrejurări s'a tot amânat. In urmă nu s'a ales un partizan al regelui învingător, ci Meletie, fostul mitropolit al Athenei, pământean şi prietin al lui Venizelos, în Noemvrie 1921.

Intr'aceia Turcii au încercat să submineze patriarhatul în interior, protejând pornirea preotului Eftimie, de a întemeia o biserică naţională turcească. Sprijinul lui l-au format Grecii, cari vorbeau turceşte, în jurul Trapezuntului. Această pornire răutăcioasă a durat până în trecutul recent. Acest preot a dispărut abia dupăce l-au desarmat sprijinitorii lui de odinioară. Tendinţa patriarhului Meletie, de a se pune într'un raport de prietinie cu guvernul turcesc, fu nimicită prin zdrobirea armatei greceşti în Asia-mică. El a fost silit să părăsească Constantinopolul, ca jertfă a intrigilor greceşti şi turceşti şi în scurt timp să-şi dea şi dimisia.

Patriarhatul nu a încetat nici în situaţia aceasta nesigură, de a apăra interesele bisericii. Pentru pierderile suferite şi a căutat compensaţie în lărgirea jurisdicţiunei sale. Astfel a încercat să întemeieze un episcopat ortodox în Budapesta. Insă precum se vede a rămas la încercare, scaunul episcopesc de acolo din partea sârbilor fiind pretins deja de sute de ani, de ce îşi aduce acum de nou aminte patriarhatul sârbesc. In Praga încă s'a organizat o episcopie ortodoxă. Şi aici ne întâlnim cu interese sârbeşti. Episcopului Dositei din Niş i-a reuşit în Carpaţi să câştige până acum 60 de parohii unite pentru ortodoxie. Afară de aceasta biserica naţională cehă părea la început că înclină spre ortodoxie. Goratz din Olmütz, unul dintre episcopii lor aleşi, primi sfinţirea sa întru episcop din partea arhiereului sârbesc. Acesta s'a desfăcut de biserica naţională, ajunse pe panta religiunei libere şi împreună cu vre-o câteva parohii în Moravia formează o comunitate ortodoxă cu confesiune ortodoxă, cu rit occidental în limba cehă. Patriarhul a delegat la Londra ca reprezentant permanent un exarch cu gradul de metropolit, căruia îi sunt supuse parohiile din Europa occidentală, şi care să ţină legătură cu bisericile din Apus. Pentru a face posibilă o înţelegere cu aceasta, Meletie a recunoscut valabilitatea sfinţirilor anglicane. Mai departe patriarhul răuşi să aducă în sfera influinţei sale bisericile ortodoxe din statele mărginaşe, precum şi biserica

grecească din Statele Unite. Aceasta fu încredinţată prin o convenţie a superiorităţii, bisericii eline, care în vara anului 1924 după lungi dezbateri a renunţat la drepturile sale. Prin învoirea şi aprobarea patriarhatului s'au înfiinţat în Statele Unite o arhiepiscopie şi trei episcopii pentru cei 200,000 Greci de acolo iar bisericii i s'a dat o constituţie independentă, cu un institut teologic propriu în Astoria N. I.

Albanezii ortodocşi — vre-o câteva sute de mii de suflete — au început din 1922 să se rupă de Constantinopol pentru a forma o biserică proprie, independentă. Episcopii greci fură alungaţi, iar cultul divin se ţine în limba albaneză. In fruntea bisericii, care are patru episcopii, stă sinodul. Tratativele cu Constantinopol au să pregătească o soluţie pacinică a conflictului.

Şi Patriarhul Meletie s'a nizuit a crea un organ unitar desfătuire pentru bisericile ortodoxe. El a invitat toate bisericile să-şi trimită reprezentanţi în Iunie 1923 la o conferinţă în Constantinopol, pentru o desbatere a problemelor, cari numai împreună se pot rezolva, ca reformarea Calendarului, permiterea căsătoriei a 2-a şi altele. Cu excepţia unor patriarhate s'au învoit toate bisericile In urmă se ivi ideea de a chema la un sinod ecumenic bisericile orientale. Asupra motivelor de amânare ne dă o lămurire epistola patriarhului din Belgrad, către cel din Alexandria. In şedinţa din 10 Dec. 1924 sinodul bisericii sârbeşti a constatat necesitatea unui astfel de sinod, însă a aflat, că toate problemele să fie aduse în o conferinţă premergătoare. Bisericile ortodoxe s'ar afla de prezent în o situaţie atât de nefavorabilă, încât unele din ele nici nu ar putea lua parte la un astfel de sinod. Pentru aceea biserica sârbească propune o consfătuire în Niş sau pe muntele Athos.

Evenimentele politice din Orient au îndreptat atenţiunea asupra patriarhatelor din Ierusalim, Antiohia şi Alexandria. Apusul era de părerea, că acestea ar fi numai nişte umbre şi trăiesc din gloria trecutului lor. Insă viaţa lor constă din lupte grele interne, provocate mai mult de divergenţe naţionale.

Patriarhatului din Ierusalim aparţin 45,000 creştini, cu excepţia câtorva greci, băştinaşi Sirieni de limba arabă. Această biserică în răsboiu a ajuns în situaţie financiară foarte grea. Ea primea din Rusia un mare ajutor financiar pentru îngrijirea locurilor sfinte din Palestina. Acest ajutor însă, împreună cu ve-

nitele dela moşiile lor din Rusia şi Basarabia a încetat. Patriarhul a căutat şi aflat sprijin în Statele Unite, Anglia şi în România. Institutul teologic din Ierusalim, care fu închis din 1908, s'a putut din nou deschide. Aici e activ un învăţător al bisericei episcopale din Statele Unite. Sirienii băştinaşi răpiţi de spiritul democratic au ţinut în Iaffa un congres şi au pretins între altele şi o altă compunere a autorităţilor bisericeşti şi anume $^{2}/_{3}$ sirieni şi $^{1}/_{3}$ greci, iar pentru fiecare biserică un senat bisericesc. Până acum au fost aproape excluşi din ierarhie şi conducerea bisericească. Pe lângă patriarhat ia parte la conducere fraternitatea dela mormântul sfânt, care constă din ca. 250 călugări.

Patriarhatul din Antiohia, al cărui titular locuieşte în Damasc, a primit viaţă nouă după eliberarea de sub stăpânirea turcească. Acesta are 300,000 aderenţi cari sunt sirieni cu limba arabă, afară de cei 25,000 greci. Partida reformistă pretinde o legătură amicală cu celelalte biserici, cărţi religioase pentru catehizarea şi luminarea poporului, înfiinţarea unui institut teologic şi o reformare a biserici întregi. O activitate vie desvoaltă patriarhul din Alexandria. Lui îi sunt încredinţate 100,000 de suflete, dintre cari $^{2}/_{3}$ parte greci. Acesta s'a pus în legătură cu patriarhul din Ierusalim, pentru a ajuta şi el la lucrarea mare şi comună a creştinismului ortodox. In centrul acestor patriarhate apar reviste teologice.

La începutul secolului al XIX-lea Grecii au fost cei dintâi, cari după Muntenegreni şi-au scuturat jugul turcesc. Obţinându-şi libertatea politică, s'a organizat şi biserica lor ca naţională şi autonomă. Prin lărgirea graniţelor ţării în contul Turciei, ea deveni tot mai mare. Biserica însă nu s'a putut bucura de independenţa de stat, ceiace i-ar fi fost necondiţionat necesar pentru o desvoltare sănătoasă. Soartea ei a fost prea strâns legată de puterea statului şi de partidele politice. In ultimele decenii au dispărut foarte multe greutăţi, însă în trecutul recent a fost totuşi jucăria partidelor politice. Episcopi şi senatori superiori veniau şi plecau cu guvernul. Acum biserica are o constituţie, ea a devenit independentă de stat şi îndeosebi de partidele politice. Mirenii iau parte considerablilă la administraţia bisericească. Un spirit puternic şi sănătos de reformă există în cercuri largi. Indeosebi pregătirea preoţimei are nevoie de o reformă temeinică. Meletie, ca metropolit în Atena a constatat,

că din 4195 de preoţi inferiori greceşti, a căror pregătire e cunoscută, 1708 au numai pregătirea din şcoala poporală, 1909 din şcoala medie, 323 din gimnazii şi numai 195 au cercetat institutul teologic, iar un număr mai mic universitatea. Influinţa unor astfel de preoţi nu poate fi mare asupra poporului. Dupăce părăsesc şcoala, sunt siliţi a se ocupa cu altceva, înainte de a se dedica carierei preoţeşti, căci ei abia cu 30 de ani se pot preoţi. In celelalte state din Balcan se pare că nu stă mai bine pregătirea clerului inferior. Acum se purcede însă pretutindenea foarte energic. Indeosebi în Grecia dorinţa unei reforme este generală. O revizuire a cultului divin, o corectare şi simplificare a limbagiului liturgic, îngrijirea predicei, independenţa economică a clerului sunt postulatele mai arzătoare.

Disolvarea monarhiei austro-ungare a dat o creştere considerabilă la două biserici în Balcani: la cea sârbească, şi la cea românească. In regatul sârbesc, Iugoslavia, toţi sârbii sunt la olaltă. Inainte de răsboiu au fost desbinaţi bisericeşte. Muntenegru şi Sârbia au avut biserici naţionale independente, sârbii din Macedonia aparţineau patriarhului de Constantinopol, iar cei din monarhia habsburgă îşi aveau organizaţia lor bisericească. Toate acestea biserici sunt unificate din 1920. Vechiul patriarhat sârbesc a fost renoit şi această demnitate fu încredinţată mitropolitului de Belgrad. Pe lângă universitatea din Belgrad s'a înfiinţat o facultate teologică, şi cinci seminarii preoţeşti stau în serviciul pregătirei de preoţi harnici. Şi aici resună strigătul după reformă. Se pretinde permiterea căsătoriei a doua pentru preoţi reforma portului preoţesc etc. Biserica sârbească se află în înflorire, deşi nu lipsesc greutăţi mari interne. In decursul răsboiului mulţi tineri şi-au câştigat pregătirea lor teologică în Oxford şi la facultatea catolică din Berna. Aceştia iau parte activă la lucrările biserici şi sunt în posturi înalte.

Poporul bulgar sângerează din mii de răni. Natural că sufere şi biserica. Patriarhul din Constantinopol nu a recunoscut până acum autocefalia biserici şi o consideră ca şismatică. Această osândă însă nu o recunosc celelalte biserici ortodoxe şi stau în comunitate bisericească cu ea. Şi biserica bulgară şi a creat o constituţie nouă şi lucrează la o reformă internă. Şi-a regulat pregătirea preoţimei. Pentru acest scop s'a înfiinţat o facultate teologică pe lângă universitatea din Sofia. Preoţimea superioară şi profesori de teologie şi au făcut studiile lor mare parte în

străinătate în Rusia, în Germania şi în Elveţia. Şi în biserica bulgară se nizueşte după reforme ca în Grecia şi în Sârbia.

Biserica ultimă, care şi-a creat o organizaţie solidă, după învingerea multor greutăţi, este cea românească. Românii ca şi Sârbii înainte de răsboiu au aparţinut diferitelor organizaţii bisericeşti, conform dependenţei lor politice. Acum sunt toţi românii într'un regat, la care s'au alipit Ardealul, Bucovina, Basarabia cu o populaţie covârşitoare română. Singuraticele cercuri mitropolitane nu au renunţat uşor la independenţa ce o aveau până acum, însă în urmă tot a reuşit a le uni toate într'o organizaţie bisericească. Autoritatea superioară bisericească este congresul naţional-bisericesc. La acesta iau parte toţi episcopii mirenii singuraticelor dieceze, precum diferite corporaţiuni.

Congresul alege pe episcopi, o autoritate deosebită administrează averea bisericească şi controlează întregul buget bisericesc. Pe lângă episcopi se află câte un consistoriu care se alege de către sinodul diecezan. După cea rusească, cea românească e acum cea mai tare la număr. Ea are ca 14 milioane de credincioşi. Aceasta a fost cauza că sinodul în înţelegere cu ministerul cultelor a înfiinţat un patriarhat. In această demnitate a fost aşezat metropolitul din Bucureşti. La actul festiv al denumirii, ca cea mai apropiată datorinţă a bisericii a accentuat noul patriarh înfiinţarea de burse pentru viitorii preoţi, reorganizarea facultăţii teologice din Bucureşti înfiinţarea unei academii pentru muzica orientală şi clădirea unei catedrale monumentale, care sa fie un tezaur al artei din Europa orientală. Printr'o delegaţie deosebită a adus la cunoştinţă denumirea sa patriarhului ecumenic din Constantinopol. El a accentuat, că în constituţie şi învăţătură nici o schimbare nu s'a făcut. Aceasta încunoştiinţare s'a făcut, ca prin patriarhul ecumenic să se aducă la cunoştinţa tuturor patriarhilor şi bisericilor autocefale In forma aceasta se păstrează legătura şi unitatea tuturor bisericilor ortodoxe de sub conducerea patriarhului ecumenic.

O activitate deosebită dezvoltă biserica românească pentru recâştigarea fiilor ei uniţi cu Roma. Pentru acest scop s'a înfiinţat o societate deosebită. (? Nota tr.). Ca pretutindenea, aşa şi aici se observă o tendinţă reformătoare. Se mişcă îndeosebi preoţimea aranjând adunări în toată ţara. Intre problemele tractate putem aminti: problema apostolatului din partea laicilor, introducerea

lui la sate şi oraşe, ridicarea preoţimei printr'o pregătire deosebită, reformarea facultăţilor teologice din Cernăuţi şi Bucureşti. Chiar şi călugării s'au întrunit pentru stabilirea unui program de reforme. Şi ei pretind o pregătire mai bună prin întemeierea unui seminar special.

Călugărimea în Balcan se află în mare criză. Mănăstirile sunt foarte slab împopulate, ele au de regulă numai atâţia locuitori, câţi se cer pentru administrarea lor; adevărata viaţă mănăstirească s'a restrâns la muntele Atos, unde toate naţiunile îşi au mănăstirile lor.

Trecerea repede peste largul teren s'a încheiat. Că sub pătura la aparenţă petrificată a ortodoxiei zace ascunsă o profundă evlavie, o nizuinţă morală serioasă, un spirit de jertfă şi o alipire credincioasă la Hristos şi biserica Lui, aceasta au dovedit-o îndeajuns popoarele Orientului, în anii din urmă. Această evlavie şi seriositate se manifestă în Constituţiile nouă, create de aceste biserici, precum şi în lucrările de reformă începute acum. Nu trebuie, să trecem cu vederea părţile umbroase în viaţa acestor biserici, însă nu avem nici un motiv a le scoate pe acelea prea mult la iveală. Ne bucură tendinţa acestei biserici de a căuta o înţelegere cu surorile ei din apus. De o unire deocamdată nici nu e nevoie să vorbim. Desvoltarea istorică a acestor biserici e atât de deosebită, contrastele naţionale, culturale, politice, limbistice sunt atât de mari, încât la o unire deocamdată nici nu ne putem gândi. Însă nădejdile sânt justificate o înţelegere, precum şi o atenţiune reciprocă se poate susţinea.

In zilele acestea — la ziua de sf. Petru — se află la Londra patriarchul din Ierusalim şi Alexandria, reprezentanţii celui din Constantinopol, împreună cu delegaţii altor biserici ortodoxe, pentru a sărba împreună cu arhiepiscopul din Canterbury, cu episcopi şi mireni ai bisericii engleze, aniversarea de 1600 dela sinodul prim ecumenic din Nicea. Dea D-zeu, ca această sărbare să devie un simbol al faptului, că bisericile Răsăritului şi Apusului înţeleg tot mai mult a se considera biserici surori, egal îndreptăţite.

Trad. de **Dr. N. Terchilă.**

MIŞCAREA LITERARA.

Feminism şi Feminitate în lumina Evangheliei, de *Preotul Pompei Moruşca,* Sibiu. Tipografia Arhidiecezană, Preţul 30 Lei. — Mai toate problemele mari ieşite la suprafaţă după răsboiu şi cari s'au impus în chip deosebit atenţiunii conducătorilor sociali, au fost tratate în chip superficial, soluţiile propuse fiind prea simpliste şi prea sumare.

Cu o ideologie unilaterală şi lipsită de reazimul lăuntric al inspiraţiei etice, era de altfel şi greu să se afle o deslegare integrală şi definitivă pentru atâtea probleme.

Se cereau pentru această preocupare profunde iluminări spirituale şi o nelimitată şi vibrantă sinceritate, deoarece aceste probleme făceau mai toate parte din vastul domeniu al apostolatului şi de care nu te poţi apropia cu o mentalitate oportunistă şi cu pripa omului de expedient.

Din fericire toate problemele vitale puse în relief de necesităţile epocii noastre au fost atacate rând pe rând cu o infalibilă competenţă, şi de misionarii Evangheliei.

Intre aceste probleme stă pe primul plan şi aceia a feminismului.

Iar între aceşti misionari, s'a încadrat cu un rar prestigiu părintele Pompei Moruşca autorul lucrării de mai sus.

Sfinţia Sa este un vechiu, cunoscut şi priceput cercetător al chestiunilor care interesează viaţa noastră bisericească şi activităţile ei practice.

La statornicia preocupărilor a adăogat întotdeauna luminile competenţii sale apostolice.

Unul din roadele acestei culturi spirituale şi ale acestui practicism creştin, este şi cartea de care ne ocupăm aci.

Insufleţit până în ultima fibră a conştiinţii sale de preot, de «idealul experienţii creştine», Sfinţia Sa a osârduit fără preget vreme de aproape 15 ani să *inducă* din bogata sa experienţă pastorală normele cele mai sigure şi mai verificate pentru realizarea unui creştinism viu şi fecund pe tărâmul vieţii sociale.

Poartă cu cinste paternitatea multor mişcări şi directive atât în lăuntrul vieţii bisericeşti cât şi în domeniul vieţii sociale.

Asociaţiei clerului «A. Şaguna» Sf. Sa i-a dat Statutele de organizare şi i-a fost un credincios şi entuziast secretar şi membru; internatului arhidiecezan un neobosit părinte duhovnicesc, Soc. ortodoxe a femeilor române un pasionat susţinător şi propogandist, iar nouă tuturor celor ce am venit în contact cu sufletul său devotat la Rev. Teologică şi aiurea, un inspirator şi un colaborator nepreţuit. Ortodoxia are fără îndoială în părintele Moruşca un idealist *militant şi competent.*

In lumina acestor sumare date scoase din activitatea sa de până acum, putem înţelege mai bine frumuseţea şi impor-

tanța scrierii de față, întrucât o putem plasa ca un moment de proeminență în continuitatea misionarismului său fervent.

Lucrarea ar putea fi împărțită în două secțiuni după felul preocupărilor pe care autorul însuși le pune în evidență — o parte în care sunt cuprinse orientări etice și sociale generale legate de însușirile deosebitelor tipuri de femei biblice schițate, și alta cuprinzând metode și indicațiuni cu caracter practic în vederea înfăptuirii prin femei a idealului creștin în societatea contemporană. Autorul critică sever feminismul ca manifestare nenaturală și denaturată a orgoliului femeiesc alimentat în doze mari de falsa ideologie a emancipării cu orice chip, nu atât de sub tutela bărbatului, cât mai ales de sub augusta cârmă a disciplinii morale și familiale, și interpretează episoadele din viața tuturor personalităților femenine întâlnite în Noul testament, în senz educativ moral și social, actualizând atitudinile și fizionomiile lor spirituale.

In ce lumină de contemporaneitate și de fragedă și imediată realitate ne apar toate chipurile de femei biblice din schițele sintetice și evocative, făcute cu atâta talent de păr. Moruşca!

«Sfânta Fecioară și Maică, duioasele mironosițe, femeia cea gârbovă văduva săracă și cucernică, femeia din Canaan Marta și Maria, Sft. Ana proorocița, femeia samarineancă, Maria Magdalena, Veronica, Tavita» etc.

N'au fost neglijate nici chiar cele cu situații morale dubioase ca «femeia adulteră, Irodiada, Sifira etc. Și toate aceste zugrăviri spirituale sunt lucrate în infinita și luminoasa perspectivă a Evangheliei și a sfintelor ei învățături coborâte cu toate elementele lor de sugestie etică în raporturile vieții moderne.

In partea a doua sunt schițate preocupările pentru *«asociațiile femenine»* subliniind marea misiune a Societății Ortodoxe a femeilor române; se arată urgenta nevoie a înființării *cercurilor biblice* pentru trezirea *interesului religios* și pentru crearea *mediului creștin*, datoria de a organiza *conferențe* și *festivaluri religioase, leagăne, grădini de copii, cămine școlare și asociații pentru protecția tineretului școlar școale de gospodărie casnică, căminuri pentru ucenice*, școale și căminuri, *pentru servitoare, orfelinate, aziluri pentru bătrâni, aziluri pentru bețivi etc.*

Atacă marea problemă a *apostolatului în cazarmă* și închisori și tragica problemă, care poate fi socotită ca punctul nevralgic și compromițător al civilizației contemporane, *problema prostituției*, pentru toate aceste obligatorii preocupări morale și sociale, propunând soluții inspirate și formulând deziderate foarte sugestive.

Lucrarea păr. Moruşca este deschizătoare de zări nouă pentru misionarismul ortodox și o revelație pentru idealismul femeilor române.

Autorul a înfipt un stindard de biruinţă spirituală pe vârful fortăreţelor moderniste atât de primejdioase şi atât de inexpugnabile în aparenţă, verificând cu belşug de experenţe profunda putere de însufleţire de orientare şi de renaştere care se revarsă în prisosuri de vitalitate sufletească pentru lume, din paginile sfintelor Evanghelii.

Părinţii profesori de religie dela şcoalele de fete, vor găsi în lucrarea Păr. Moruşca fecunde îndrumări pentru opera lor educativă.

Dumnezeu să-i călăuzească luminoasele sale poveţe creştine spre cât mai multe conştiinţe româneşti şi să le sporească rodul lor spiritual însutit. Prof. **Dr. Gr. Cristescu.**

*

Ştefan Meteş: *Relaţiile mitropolitului Andreiu Şaguna cu Românii din Principatele Române.* («Biblioteca Semănătorul» Nr. 97. Arad, Editura librăriei diecezane. Preţul 5 Lei).

Măreaţa figură a mitropolitului Andreiu Şaguna a tentat condeiul tuturor istoriografiior români. Dl *Ştefan Meteş*, unul dintre ultimii sosiţi pe câmpul nesfârşit al cercetărilor trecutului românesc, nu putea să nu-şi îndrepte ostenelile spre multipla activitate a marelui arhiereu. Cu prilejul aniversării de 50 ani dela moartea mitropolitului Şaguna (în 1923), dl Ştefan Meteş a scris studiul de faţă în care ne înfăţişează relaţiile pe cari le-a avut Şaguna cu toţi fruntaşii vieţii bisericeşti, culturale şi politice din România.

Din aceste pagini, figura lui Şaguna ne apare cu toată grija ei de fiecare zi pentru interesele superioare ale neamului nostru şi ale bisericii noastre străbune.

Din scrisorile adresate capilor bisericii româneşti de peste Carpaţi şi altor Români de bine, se vede imensa râvnă ce o punea Şaguna în serviciul culturii româneşti.

Aceste contribuţii aduse de dl Ştefan Meteş istoriografiei româneşti trebuesc cunoscute de toţi aceia, cari se interesează de trecutul neamului nostru şi de figurile istorice cari ne au pregătit desrobirea.

*

Prof. Dr. Gr. Cristescu: *Perspective sociale şi culturale în lumina Evangheliei.* («Biblioteca Semănătorul» Nr. 87—89, Arad. Preţul 15 Lei).

In atmosfera de ticăloşie în care trăim de pe o zi pe alta, cartea aceasta a entuziastului profesor dela Academia «Andreiană» din Sibiu, vine ca o largă, puternică undă de aer tare şi proaspăt de munte. Simţim frumuseţile ţinutului din care a pornit, ca o călăuză sigură spre odihnitoare limanuri spirituale.

Semănător, pe ogoarele nesfârşite în cari primul semănător divin a fost Isus Hristos, — acest modest ucenic român al Celui

născut în iesle, ne întinde mâna să ne conducă pe drumuri lungi sub soarele vecinic al evangheliei.

Scrisul Păr. Cristescu e razim şi călăuză. Cartea d-sale e ca o apă întăritoare care îţi astâmpără setea şi-ţi dă nouă puteri în luptele vieţii.

Preoţii, învăţătorii şi toţi intelectualii oraşelor şi satelor noastre vor găsi în sfârşit o carte dintre acelea cari ne trebue.

*

Henric Ibsen: *Peer Gynt*, în româneşte de *Adrian Maniu* («Cartea Vremii», colecţie enciclopedică îngrijită de Nichifor Crainic Editura Fundaţiei Principele Carol). Bucureşti 1925. Pag. 228. Preţul 30 Lei.

Prin traducerea lui «Peer Gynt», puternica dramă ibseniană, dl Adrian Maniu — dramaturg şi el — îmbogăţeşte literatura română cu o carte preţioasă. Traducerile bune sunt rare. Mai întâi fiindcă trebue să ştii alege, apoi fiindcă trebue să ştii traduce. Dl Maniu a învins ambele greutăţi.

D-sa nu e robit de text nici de fantazia poetului. Şi-o are pe-a sa. De aceea *crelază* uneori din nou. Şi limbă şi imagini. Limbă de o frăgezime de aier de munte, imagini de o plasticitate picturală. Toată personalitatea sa poetică şi a sălăşluit o în această traducere, care i va spori renumele câştigat prin opera poetică originală a d-sale.

Simpaticul tipar îţi îmbie şi mai insistent cartea, care e a tuturor vremilor. *N. C.*

*

Dela editura *Herder* & *Co. din Freiburg*, în Breisgau am primit un număr de cărţi, de valoare educativă şi de o preţioasă îndrumare religioasă, pe cari preoţimea noastră le poate utiliza cu bun folos în misiunea pastorală. Spaţiul restrâns nu ne îngăduie decât scurte dări de seamă, cari dacă şi nu stau în raport cu valoarea cărţilor, sunt totuşi indicaţii suficiente pentru cei ce se simt îndemnaţi a şi le procura.

Lumini aprinse. (Die brennende Leuchte). Gânduri pentru înoirea duhovnicească, de *Georg Timpe*, P. S. M. secretarul general al «Reuniunii sf. Rafael». Pag XII şi 90, Preţul M. 2·40.

O broşură de îndemnuri şi exerciţii religioase, întocmite pe 5 zile, cu meditaţii, cetiri biblice şi rugăciuni mişcătoare, menite a trezi pe orice creştin la conştiinţa datoriei., de a-şi face măcar odată pe an examinarea lăuntrică a vieţii sale.

*

In primăvara vieţii. (Vor dem Sommer). O carte pentru viitoarele soţii, de *Heinrich Fassbinder*, Pag. VIII şi 200. Preţul leg. M. 3·60.

Cartea este scrisă anume pentru fetiţele mai răsărite ale clasei culte. Autorul, întemeiat pe experienţe de ani îndelungaţi,

în conversaţii cu elevele unei şcoale de fete şi ale unei şcoale normale de fetiţe, tratează problema autoeducaţiei, în anii hotărâtori ai odolescenţei. Se lămureşte problema de filosofie creştină, de desvoltare a personalităţii în spirit creştin şi de viaţă socială, îndrumată pe urmele lui Hristos.

*

Scurtă introducere în Noul Testament (Kurzgefasste Einleitung in das Neue Testament), de *Dr. Ioseph Lickenberger*, profesor de Teologia Noului Testament la universitatea din München. Ediţia a III-a şi a IV a, îndreptată, pag. XIV şi 148. Preţul M. 3·20.

Profesorul de exegeză, cu bun nume, cuprinde în lucrarea sa rezultatele cele mai nouă ale cercetărilor asupra canonului şi a textului Noului Testament cum şi asupra cuprinsului şi originii cărţilor N. T. «Introducerea» se înfăţişează cu aparat ştiinţific care cercetează şi tratează întreg Noul Testament şi toate părţile lui singuratice. Exprimarea concisă înlesneşte cuprinderea de material mult, în spaţiu restrâns. Literatura, amintită în legătură cu fiecare parte, nu e prea vastă, dar selecţionată aşa fel, încât orientează suficient asupra celor mai de seamă lucrări, în vederea unei cercetări mai ample.

*

Din filosofia rugăciunilor bisericeşti (Gebetsweisheit der Kirche). Citiri în legătură cu rugăciunile din Dumineci şi sărbători, de *Leo Woloert.* Pag. VIII şi 274. Preţul M. 5·60.

Autorul scoate pentru fiecare din citirile, — mai bine zis, meditaţiile sale, — un text mai concentrat dintr'o rugăciune şi-i analizează, resfrângând lumină şi orientare asupra câte unui adevăr religios. Pilde bine alese sprijinesc expunerile, şi trezesc îndemnuri şi înălţări sufleteşti.

*

Liturghia şi sufletul feminin, de *Athanasiu Wintersig.* Pag. XVI şi 146. Preţul leg. M. 2·40.

Cartea face parte din seria de publicaţii «Ecclesia orans», care urmăreşte întroducerea şi familiarizarea credincioşilor cu spiritul Liturghiei. In mijlocul decăderii morale a vremii, în care sufere mai ales femeia, cartea acesta îi vine întru ajutor, desprinzându-se din ea idealul religios, cu putere de renaştere.

In întroducere se tratează despre biserică, cu trupul lui Hristos, ca mireasă a Lui, despre viaţa dumnezeiască în biserică şi în tainele sfinte; apoi despre femeie şi bărbat în ordinea vieţii creştineşti, despre preoţie, diaconie şi situaţia femeii în biserici din punct de vedere etic etc.

In continuare e privită femeia ca fecioară, ca soţie în căsnicie, ca mamă, făcându-se încheierea cu zugrăvirea Fecioarei Maria, în maternitatea sa spirituală, ca tip al bisericii şi în raport cu femeia-soţie.

Intreaga problemă feminină e pusă în legătură cu liturghia ca mijloc de înălţare şi e luminată în spiritul legii creştine.

*

Margareta de Stuttgart. Povestire istorică, de *Konrad Künmel*. Pag. IV şi 360. Preţul leg. M. 6·80

Preotul-Confesor al fecioarei Margareta de St., — ori cum obicinuit se pomeneşte: Margareta de Luxemburg, — povesteşte cu duioşie, în înfăţişeri emoţionante, peripeţiile de viaţă ale unei fetiţe, care scapă dela casa părintească, ca să-şi închine viaţa slujbei Domnului nostru Isus Hristos. Margareta este un personagiu istoric, a cărui amintire trăeşte vie între credincioşii catolici ai patriei sale.

Lectura cărţii îmbie un nepreţuit reazăm de edificare sufletească.

*

Drumul unei vieţi şi opera ei. (Lebensweg und Lebenswerk). O viaţă de profet modern, de *P. Albert Maria Weiss*, Pag. XIV şi 500. Preţul leg. M. 10.

Părintele Weis, om înaintat în vârstă, decenii dearândul a petrecut cu ochiu atent şi cu adâncă pătrundere frământările vremii şi nu odată şi-a ridicat cuvântul pentru buna lor îndrumare, îndeosebi în lucrarea sa «Apologia creştinismului».

In cartea de acum expune experienţele şi observaţiile sale, cari încep cu anul 1848, când prind putere ideile democratice şi se încheie cu afirmarea «Democraţiei creştine». In centrul mişcărilor stă activitatea profetică a autorului, dându-şi contribuţia personală la deslegarea feluritelor probleme, ce s'au ridicat la suprafaţă.

In special se ocupă de Bavaria, între anii 1870—1890 din punct de vedere social, religios şi politic, în care timp, autorul şi-a desvoltat activitatea sa apologetică. Apoi arată cum, împotriva voiei sale a fost prins în curentele sociale şi religioase, cari au primit din încrucişările tendinţelor moderne şi modernizante. Partea aceasta îmbrăţişează îndeosebi Austria şi Roma. Expunerile autorului, nu sunt o autobiografie, ci, pe lângă ideile lui dau caracterizări concise asupra personalităţilor istorice ale vremii, cu cari a venit în atingere şi a avut legături mai intime.

*

Muzica bisericească şi poporul. (Kirchenmuzik und Volk) de *Vilhelm Weitzel*. Pag. X şi 220. Preţul leg. M. 6·20.

Cântarea bisericească, în legătură cu sfintele slujbe, are cea mai mare importanţă pentru educaţia sufletului religios. In biserica catolică cântarea e sprijinită de muzică instrumentală şi în special de orgă, care a luat avânt deosebit.

Autorul cărţii pune în mâna celor ce se ocupă de muzica bisericească catolică un manual de instrucţie teoretică şi de în-

demnuri practice, tratând chestiunea din punctul de vedere al artei şi al desvoltării istorice, ca muzică bisericească liturgică.

Cartea e menită pentru massa largă a poporului, dar face servicii preţioase şi instructorilor în muzica bisericească ca şi preoţimii căreia îi dă material potrivit pentru predici, în legătură cu cultul divin.

*

Felul de cugetare şi vorbire al poporului. (Des Volkes Denken und Reden) de *Ioseph Weigert*, preot în Mockersdorf, Pag. IV şi 108. Preţul M. 3·—.

Ca şi la noi se întâlneşte şi aiurea marele neajuns al vieţii publice, că cei cari îşi asumă dreptul de a vorbi în numele poporului şi de al cârmui, adeseori nu-l cunosc în viaţa lui intimă şi nu caută să pătrundă în mentalitatea lui. De aici pornesc părerile greşite şi adeseori dispreţul pentru «poporul incult, sălbatic, superstiţios...».

Un adânc cunoscător şi cercetător asiduu al poporului său ţăran este preotul Weigert, care prin cartea, de care ne ocupăm, continuându şi cercetările etnografice, orientează cu temei pe ori cine vrea să adâncească viaţa poporului dela ţară, felul de gândire, de exprimare şi de acţiune al ţărănimii.

Autorul îmbie principii călăuzitoare şi pentru ceice se ocupă de educaţia ţăranului şi, întrucât viaţa ţărănimii de pretutindenea are foarte multe nuanţe asemănătoare, preoţimea noastră găseşte în expunerile autorului preţioase orientări, pentru activitatea sa pastorală.

*

Desvoltarea învăţământului biblic-istoric. (Neugestaltung des Biblischen Geschichts-unterichts) pentru clasele superioare ale şcoalei poporale, cu o lecţie model: Isus şi femeea Hananiancă, de *Paul Bergmann*, director şcolar. Pag. IV şi 40. Preţul M. 1·20. *Pr. P. Moruşca.*

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Solemnitatea aşezării în scaun a celui dintâi Patriarh ortodox al României. Sâmbătă 31 Oct. la orele 7 seara s'a oficiat la catedrala Sf. Patriarhii Vecernia şi Utrenia la care au asistat Prea Fericitul Patriarh împreună cu toţi ierarhii Ţării şi un foarte mare număr de preoţi şi credincioşi.

Duminecă 1 Noemvrie s'a săvârşit slujba Sf. Liturgii la care au participat în afară de cler şi popor toţi înalţii demnitari ai Statului.

La orele 10½. Cortejul a pornit din curtea patriarhiei la palatul regal.

In sala tronului se aflau delegaţii, bisericilor surori, miniştrii ţării, reprezentanţii streini şi reprezentanţii corpurilor constituite.

La orele 11 d. *Ministru Al. Lapedatu*, în prezenţa Majestăţilor Lor Regale şi princiare a citit decretul regal de întărire a Dr. Miron Cristea Mitropolit Primat în scaunul de patriarh al României.

M. S. Regele a înmânat cârja patriarhală îmbrăţişându-se cu Prea fericitul Patriarh.

Prea fericitul Patriarh într'o înălţătoare cuvântare a tras liniile mari ale unei activităţi culturale şi filantropice pe care biserica trebue s'o săvârşească fără întârziere ca o continuare a clasicelor ei tradiţii culturale şi filantropice în numele lui Isus Hristos.

Suveranul a răspuns vibrant şi sintetic arătând solidaritatea spirituală care a existat şi există între biserica ortodoxă şi neamul românesc şi făcând apologia misiunii culturale a bisericii noastre.

După terminarea ceremoniei dela palat, Prea Fericitul Patriarh a fost condus în procesiune la Patriarhie însoţit de un numeros cortegiu alcătuit din delegaţii bisericilor ortodoxe, din membrii Sf. Sinod, miniştri ţării şi delegaţii eparhiilor şi încadrat de câte 2 plutoane de elevi ai şcoalelor militare. Corurile Facultăţii de teologie şi ale celor 2 seminarii din Bucureşti cântau alternativ: «Pre Stăpânul Patriarhul nostru Miron, Doamne îl păzeşte întru mulţi ani!». De-o parte şi de-alta pe tot parcursul cortegiului corurile tuturor şcoalelor din Bucureşti cântau: «Pre Stăpânul Patriarhul nostru Miron, Doamne îl păzeşte!» Am trăit clipe înălţătoare. Ortodoxia triumfa în conştiinţa neamului nostru! La Patriarhie s'a oficiat un Te-Deum.

P. S. Episcop Grigore al Aradului a rostit ectenia trezind o profundă emoţie în sufletele credincioşilor.

I. P. S. Mitropolitul Pimen al Moldovei a adus sfintele odăjdii patriarhale.

Dl. Ministru Al. Lapedatu a citit decretul regal de aşezare în scaun după care I. P. S. Mitropolit al Moldovei a rostit formula de consacrare: «*Vrednic este!*».

Au urmat cuvântările omagiale ale I. P. S. Mitropolit Pimen, Ioachim, Dositeos, Policarp, Emilian, Antonie, Neofit şi Dionisie.

Prea fericitul Patriarh răspunzând tuturor evoacă momentele mai însemnate din îndelungata Sa lucrare pastorală care s'a desfăşurat entuziastă şi statornică între hotarele României întregite.

La orele $1^1/_2$ invitaţii oficiali au trecut în Camera deputaţilor unde s'a servit un dejun, dat în cinstea Prea fericitului Patriarh, de Ministerul cultelor.

D-l Ministru Al. Lapedatu a arătat marile merite ale Prea fericitului Patriarh, urându-i mulţi şi fericiţi ani.

I. P. S. Mitropolit al Ardealului scoate în relief senzul solemnităţii spunând că sărbătoarea aceasta este a tuturor bisericilor ortodoxe; salutând pe toţi reprezentanţii bisericilor surori spune că niciodată în istoria Românilor nu s'au întâlnit la olaltă reprezentanţii tuturor bisericilor ortodoxe ca acum.

Biserica ortodoxă română e însufleţită de idealul ridicării bisericii ortodoxe din întreaga lume la vechea ei glorie.

Inchină pentru prosperitatea ei.

I. P. S. Mitropolit Ioachim al Calcedonului arată în cuvinte simţite bucuria cea mare pe care a simţit-o biserica pe care o reprezintă, când a primit vestea ridicării la rangul de patriarhie a bisericii române.

I. P. S. Mitropolit Pimen destăinueşte vechea prietenie cu Prea fericitul Patriarh încă dinainte de răsboiu şi-i urează mulţi ani!

Dl I. C. Brătianu Primul Ministru al ţării, vorbind în numele credincioşilor din Eparhie îi urează «ca toată viaţa să merite numele de Prea Fericit pentru binele Bisericii şi neamului nostru».

Prea Fericitul Patriarh răspunzând tuturor vorbitorilor cari l-au înconjurat cu atâta dragoste, urează ca iubirea aceasta de care a fost împărtăşit să se resfrângă asupra neamului nostru întreg. La orele 5 a avut loc un foarte reuşit concert religios dat în sala Ateneului de Soc. Muzicală «Carmen» sub conducerea maeştrilor Chiriac şi Cucu.

Seara M. S. Regele a oferit un banchet la palat în cinstea înalţilor prelaţi streini.

Luni 2 Nov. la orele 9 Prea fericitul Patriarh a primit felicitări dela deosebiţii reprezentanţi ai corpurilor constituite împărtăşindu-le înalta Sa binecuvântare patriarhală.

La orele $3^1/_2$ a fost recepţie la Soc. Ortodoxă naţională a femeilor române, iar a doua zi a avut loc o conferenţă a tuturor reprezentanţilor bisericilor ortodoxe la care s'au discutat diferite probleme actuale.

*

Un mare act istoric s'a săvârşit. Solemnitatea a trecut. Marile nădejdi înflorite în aceste clipe înălţătoare îşi aşteaptă acum toată căldura iubirii şi devotamentului nostru ca să rodească însutit în sufletul neamului nostru şi în Biserica lui drept slăvitoare!.. Bisericile ortodoxe surori ne au dovedit cu prisos iubirea, încrederea şi preţuirea lor. Doamne, ajută-ne ca să ne arătăm vrednici de darurile Tale şi de chemarea ce ne-ai încredinţat acum şi pururea!..

Pelerinajul nostru. Visul care în timpul din urmă ne alinta clipele vieţii, s'a realizat: peste 150 de credincioşi — preoţi şi mireni — în frunte cu înţeleptul nostru părinte duhovnicesc, *I. P. S. Mitropolit Nicolae* au cercetat locurile sfinte... au călcat pe pământul sfinţit de paşii Mântuitorului, şi-au evocat clipele Patimei Lui izbăvitoare şi I s'au închinat cu evlavia pe care ţi-o inspiră piatra de care şi-a zdrelit ghenunchii..

Cei peste 150 de pelerini vor ferici de-apururi clipa în care s'au hotărît să facă acest drum de închinare. Căci zestrea spirituală adusă din îndepărtatul Răsărit va fi cel mai scump tezaur pe care l-au visat vr'odată.

S'a cercetat: Constantinopolul (Patriarhia, Bis. Sf. Sofia, ş. a.) Iaffa, *Ierusalimul* (Bis. Sf. Mormânt, Drumul Crucii, Sionul, Lacul Siloam, Scăldătoarea Viftezdei, grădina Getsimani, Eleonul, Patriarhia ş. a.). Vifleemul, Râul Iordanului, Marea moartă, Ierichon, Betania (Mormântul lui Lazăr), Fântâna lui Iacob, Muntele Taborului, Lacul Tiberiadei, Capernaumul, Nazaretul, — cu un cuvânt toate locurile mai însemnate de cari este legată opera mântuirii neamului omenesc.

In ziua Sf. Cruci la Sf. Mormânt s'a săvârşit liturghia patriarhală (au slujit şi I. P. Sf. Mitropolit Nicolae şi P. S. Episcop Iustinian Teculescu). Pelerinii cari se mărturisiseră, s'au cuminecat.

Aproape pretutindeni — prin biserici şi capele — s'au făcut slujbe sfinte cu citirea Sf. Evangheliii, cu tâlc şi îndemnuri bune — drept pregătire spirituală. La Iordan sfeştanie, cu stropirea credincioşilor. Pelerinii s'au scăldat în apele Iordanului.

Cu sufletele înfiorate de atâtea impresii sfinte, s'au pogorît apoi în Eghipet — cercetând Alexandria Cairo şi Valea Nilului, cu Piramidele şi Sfinxul. In Cairo I. P. Sf. Mitropolit Nicolae a fost primit de M. S. Fuad, Regele Egiptului, şi distins din partea acestuia cu «Marele cordon al Nilului».

Pelerinii au fost întâmpinaţi pretutindeni cu multă atenţie şi prevenire.

După un drum de sfântă reculegere ei s'au întors acasă cu cele mai frumoase impresii şi inspiraţii, cari nu vor întârzia să rodească în viaţa lor. Acesta a şi fost rostul pelerinajului să sporească oastea lui Hristos şi a dreptmăritoarei sale Biserici.

*

Apostolatul studenţimii noastre. Manifestările artistice şi intelectuale ale studenţimii dela Academiile noastre teologice (Sibiiu, Cluj, Oradea), desfăşurate sporadic în anii din urmă sânt o dovadă, că duhul misionarismului pătrunde tot mai mult în conştiinţa preoţimii noastre de mâine.

Clericii noştri au reluat bunul obiceiu de a descinde, în zilele de Dumineci şi sărbători, prin satele şi oraşele noastre,

ducând în cântecele, vorba şi purtarea lor solia Evangheliei lui Hristos.

O pildă de frumosul apostolat ce-l săvârşesc aceşti tineri, cari vor fi conducătorii duhovniceşti ai satelor noastre, este festivalul dat în Braşov de clericii Academiei «Andreiane» din Sibiiu, în ziua de 25 Octomvrie a. c. Iată ce scrie «Gazeta Transilvaniei» despre acest festival:

Micul, dar disciplinatul şi bine închegatul cor, a avut prestaţiuni de adevărată artă, ştiind să stoarcă aplauze de apreciere şi admiraţie, prin programul frumos şi bine ales al bucăţilor cântate si executate cu măestrie. S'au cântat bucăţi din Porumbescu, Kreutzer, Bena, Popovici, Vidu, Vasilescu etc. A plăcut mult în special balada «Iancu». Dirigintele student în teologie, Ioan Brânzea, a arătat multă pricepere şi energie în conducerea corului. Intercalaţia conferenţei dlui profesor Colan, a fost o bună idee, iar subiectul ei. «Biblia şi intelectualii noştri», a fost cum nu se poate mai bine ales. Publicul auditor a urmărit admirabilele expuneri ale distinsului profesor Colan, cu atenţie încordată. D-sa ni-a arătat monumentala importanţă a Bibliei, cartea cărţilor, cartea vieţii, cea mai genială şi utilă operă literară, istorică şi culturală a omenimii. Conferenţiarul a relevat unilateralitatea mecanismului şi a materialismului, distrugător chiar al vieţii sufleteşti şi superioare culturale. Acest fapt a fost de altfel dovedit şi de diverşi savanţi, ca d. p. de filosoful german O. Spengler, în sensaţionala sa operă «Crepusculul occidentului» (Untergang des Abendlandes). Deci înapoi la cultivarea vieţii sufleteşti, înapoi la izvoarele eterne ale Bibliei, care nu ar trebui să lipsească din casa nimănui şi fără de care nimeni nu se poate numi om cult. Conferenţiarul a fost viu felicitat, şi li s'a mulţumit tuturora, în numele publicului adunat, prin graiul dlui protopop Dr. I. Blaga.

*

Serbările dela Iaşi. Duminecă şi Luni (11 şi 12 Octomvrie a. c.) Iaşii bătrâna şi glorioasa capitală a Moldovei, a fost teatrul unor solemnităţi de o epocală însemnătate. România dreptmăritoare a avut un întreit praznic: Comemorarea sinodului ecumenic dela Niceea (325), a sinodului quasi-ecumenic dela Iaşi (1642) în care s'a discutat şi s'a primit «Mărturisirea ortodoxă» a învăţatului mitropolit — moldovean de neam — Petru Movilă al Kievului, şi inaugurarea palatului justiţiei.

A participat o lume imensă: Familia regală, înaltul cler, membri guvernului, înalţii demnitari de stat şi o mare mulţime de credincioşi din toate laturile ţării.

Sf. Sinod a ţinut cu acest prilej şedinta festivă. S'au rostit cuvântări solemne, (I. P. S. Mitropolit Pimen al Moldovei, P. F. Sa Patriarhul Miron, I. Lapedatu, ministru al cultelor) relie-

fându-se rostul superior al Bisericii ortodoxe în viaţa neamului românesc, precum şi strălucitele ei perspective.

Cuvântarea M. S. Regelui:

Creştinesc şi înălţător lucru s'a făcut împreunându-se astăzi pomenirea sinodului I dela Niceea cu amintirea soborului adunat la Iaşi în prea frumoasa mănăstire a lui Vasile Lupu Voevod, acel puternic apărător al Bisericii, prin îngrijirea celor doi cinstiţi fii ai Moldovei: Marele Mitropolit al Kievului Petru Movilă şi înţeleptul cărturar Varlaam, Mitropolitul Moldovei.

Cu drept cuvânt aţi vrut să arătaţi prin aceste serbări, măreţia acestui însemnat moment din istoria Bisericii creştine când s'a statornicit unitatea credinţei, precum şi partea de contribuţie a Bisericii române în lupta pentru buna îndrumare a creştinătăţii în Răsărit. Biserica a luminat şi a mângăiat sufletele în cursul secolelor, întărind totodată prin activitatea sa ideea de ordine şi disciplină, care dă putere temeliei statelor. Iar poporul român, peste care au bătut atâtea valuri ale păgânătăţii, sub aripele Bisericii şi-a adăpostit fiinţa şi caracterul naţional.

Vă mulţumesc dar că Ni-aţi dat prilejul să luăm şi noi parte la această însemnată şedinţă a sfântului Sinod al Bisericii române, pentrucă la rândul Nostru să preamărim aceste fapte sfinte din trecutul Bisericii creştine.

Şi fiindcă slujitorii Bisericii, se roagă în toate zilele pentru unirea credinţei, iar în faţa altarului zic: Pace tuturor, atunci când binecuvintează poporul, să nădăjduim că amintirea unor timpuri, în care toată creştinătatea era unită, va scoate la iveală din adâncul sufletelor noastre, iubirea care uneşte inimile şi sporind izvorul de fapte bune aduce împăcarea în lume, după legea dată nouă de Mântuitorul Isus Hristos.

Iar amintirea faptelor bune şi frumoase ale înaintaşilor noştri să ne dea îndemnul pentru păstrarea a tot ce avem bun din moşi, strămoşi, pentru întărirea familiei, a şcolii şi a bisericii, căci altfel am rămâne dezarmaţi sufleteşte în faţa vânturilor de patimi şi neorânduieli.

Mulţumind Atotputernicului, că ne-a învrednicit a prăznui astăzi această sărbătoare, să-l rugăm cu umilinţă să coboare asupra-ne harul său înălţând în sufletele noastre duhul păcii şi al frăţiei, iar Biserica să fie cetatea neînvinsă.

A doua zi, Luni, dimineaţa la orele 9 tot clerul, autorităţile şi mii de cetăţeni s'au adunat la biserica Sf Spiridon formând un strălucit cortegiu, în frunte cu P. F. S. Patriarhul Miron, toţi mitropoliţii, episcopii, arhiereii şi mai multe sute de preoţi.

In sunetul clopotelor tuturor bisericilor din oraş şi a cântecelor religioase executate de corul catedralei mitropolitane şi ale diferitelor instituţii, cortegiul străbate străzile Unirii, Piaţa Unirii, o parte din Cuza Vodă şi o parte din Ştefan cel mare până la mitropolie. Aici s'a făcut slujbă dumnezeiască, după

care au urmat conferința P. S. episcop Vartolomeu al Râmnicului — și alte cuvântări.

Seara o parte din ierarhi, cler și popor mult, a plecat în pelerinaj la mănăstirea Secu, unde s'a săvârșit un parastas la mormântul marelui mitropolit cărturar Var'aam. *Neculce.*

NOTE ȘI INFORMAȚII.

P. S. Visarion, episcopul Hotinului, se plânge într'un referat cătră sf Sinod — publicat în câteva gazete — că biserica noastră nu e bine reprezentată peste hotare, că misiunile menite să ne reprezinte biserica noastră în afară se alcătuesc în pripă și rău și apoi se pradă banii țării cu misiuni bisericești inutile, cum a fost cazul recentului congres dela Stockholm. «Chestiunile ce s'au dezbătut la acel congres — zice P. S. Visarion, — oricâtă inflație de vorbă și scris li s'ar adăoga — nu au pentru biserica noastră o însemnătate așa de mare, încât să fi trebuit trimiterea unei delegații atât de numeroase și alcătuită din membrii ca Il. PP. SS. Lor Mitropoliții Ardealului și al Bucovinei, cuveniți a lua parte numai la adunări mult mai superioare».

Rezervele P. S. episcop Visarion ne miră cu atât mai mult cu cât congresul dela Stockholm a fost judecat — și cu drept cuvânt — de presa mondială, ca unul dintre cele mai mărețe evenimente din istoria mai nouă a Bisericii creștine. Unii au mers așa de departe în aprecierile lor încât l-au asemănat cu soborul dela Niceea. El a întrunit tot ce are protestantismul mondial mai erudit și mai select, plus un mare număr de delegați ai Bisericilor ortodoxe (inclusiv de curând adormitul întru Domnul patriarh octogenar al Alexandriei). In el s'au desbătut cele mai mari probleme cari frământă astăzi umanitatea creștină. Și în el s'au cristalizat soluții menite să dea o nouă, *cu adevărat creștină*, orientare culturii omenești. Gradul ierarhic nu e singurul criteriu de apreciere a personalităților. Credem totuș, că la congresul dela Stockholm nu putea fi trimis oricine. Delegația de sub conducerea I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae n'a adus țării și bisericii noastre decât cinste și prestigiu. Dac'am face noi această constatare, poate ni s'ar lua în nume de rău — bănuiți că vorbim «pro domo». A făcut-o însă presa străină, și încă în termini foarte elogioși.

Mărturisim deci cu regret, că P. S. Visarion se găsește într'o foarte puțin ibseniană izolare, atunci când spune că «cu acelaș fond cheltuit iarăș zadarnic (!) la acest congres se putea trimite o altă misiune, care ar fi împlinit un rol mult mai însemnat, și anume: strângerea legăturilor dintre Biserica noastră și Bisericile surori ortodoxe din jurul țării noastre».

Evenimentele din urmă (Pelerinajul la locurile sfinte şi vizitele patriarhale) sânt o mărturie concretă că Biserica noastră e conştientă şi de necesitatea sublin'ată de V. S. Visarion: solidarizarea ortodoxismului. Incheiem deci cu vorbele Scripturii celei Sfinte: Acelea se cade a le face, iar acestea a nu le uita.

*

Un alt preot care-şi zice Ionescu dela Nămăeşti, ţine de cuvinţă să judece şi Sf. Sa congresul dela Stockholm. Şi-l judecă dela înălţime Vaticanescă... N'am avea nimic de zis cu privire la părerea părintelui Ionescu despre congresul dela Stockholm părere care-ţi smulge involuntare zimbete, ori cel puţin gesturi de compătimire.

Ceeace ne mâhneşte este faptul, că părintele dela Nămăeşti a fost în stare să împroaşte Biserica ortodoxă — care-l adăposteşte încă — şi pe ierarhii săi cu o ploaie de atribute, pentru cari chiriarhul său ar avea tot dreptul să-l întrebe de sănătate...

Dintr'un firesc simţ de bunăcuviinţă noi nu reproducem florile de stil şi de cugetare nămoloasă, publicate de părintele Ionescu în «Neamul Românesc» al dlui Iorga şi reproduse, cu atâta entuziasm, de «Unirea» târnăveană.

Am avea totuşi un sfat frăţesc: Părinte Ionescu, dacă pentru sf. Ta «bietul ortodoxism» e prea «oriental» şi prea «degradant» şi dacă pentru dta numai «catolicismul are prestigiul şi autoritatea eternei organizări etc. etc.», ai cel puţin onestitatea de a-ţi lămuri situaţia eclesiastică şi nu mai stărui în fariseica situaţie de a voi să slujeşti în acelaş timp şi lui Dumnezeu şi lui Mamonna...

*

Bunul nostru prietin şi tovarăş de muncă păr. *Pompei Moruşca*, directorul oficiului statistic mitropolitan, a primit de curând tonsura monahală la mănăstirea Hodoş-Bodrog, din partea P. S. Episcop al Aradului. Intrat în călugărie, a primit numele de *Policarp*.

Părintele Moruşca este una dintre cele mai dinstinse figuri ale preoţimii noastre ardelene. Ani de-arândul şi-a pus, cu o rară jertfelnicie, lumina şi experienţa sa bogată în slujba Bisericii şi a neamului. Hărnicia lui s'a resimţit pretutindeni: în administraţia bisericească, al cărei cunoscător iscusit este, la asociaţia clerului «Andreiu Şaguna», al cărui secretar a fost, la «Revista Teologică» al cărei stâlp puternic credem că va rămânea şi de aci-înainte, la gazeta poporală «Lumina Satelor», la «Societatea naţională a femeilor ortodoxe», — şi aiurea.

Astăzi păr. Moruşca este egumen al Mănăstirii Hodoş-Bodrog, din care nădăjduim că va face un cămin de lumină şi cucernicie creştinească.

La noua viaţă, cele mai sincere şi mai bune urări!

*

Regretăm că, din lipsa de spaţiu, am fost siliţi să întrerupem publicarea interesantelor note de călătorie («Un drum de reculegere») datorite C. S. Ieromonahul Policarp (Pompei Moruşca). In numărul viitor al revistei însă vom continua cu publicarea lor.

*

Arătând rostul patriarhatului românesc, dl Nichifor Crainic formulează în ziarul «Cuvântul» din 2 Noemvrie a. c., următoarele probleme, a căror soluţionare este menită să producă «revirimentul creştin» aşteptat de Orientul dreptcredincios:

1. «Transformarea patriarhatului ecumenic, care azi e numai nominal ecumenic, într'un suprem organism internaţional, cu titular ales prin rotaţie şi sinod ecumenic — adecă internaţional. El va fi singurul organ autorizat, prin care ortodoxismul va lua contact cu celelalte confesiuni creştine;

2. Crearea unei academii teologice interortodoxe pentru promovarea şi sistemizarea doctrinei răsăritene; ea va avea anexat un institut de editură;

3. Federalizarea societăţilor clericale din ţările ortodoxe pentru coordonarea unei acţiuni pastorale, a unei ofensive pacifice în sensul Evangheliei».

Propunerile d lui Nichifor Crainic ne bucură cu atât mai mult, cu cât ele sintetizează şi părerile pentru popularizarea şi realizarea cărora luptăm şi noi de-atâta vreme (Intre altele vezi articolul «Reînchegarea ortodoxiei» de N. Colan, în «Rev Teol.» Nr. 1—1924)

*

In numărul din urmă al Revistei noastre subliniam ridicola situaţie în care a ajuns redactorul «Unirii» dela Blaj, dl Dr. A. Rusu, erijându-se în sfătuitor al eruditului arhiepiscop de Upsala, N. Söderblom. Dl Dr. A. Rusu răspunde — după şase săptămâni! — la «telefonul» dumisale. Adevărat că-şi cere scuze pentru întârziere: trebuia s'aştepte... să vadă ce va scrie dl N. Crainic despre congresul dela Stockholm. Dl N. Crainic a scris şi — dl Rusu «a răspuns», după şase săptămâni, la «Telefon», asigurându-ne că toată lumea «se orientează spre Roma papală»...

Repară-ţi «telefonul», d-le Rusu, că te face de râs!

*

«Societatea de Mâine» constată cu durere, că «scade nivelul cultural al preoţimii». Dovadă: la Academia teologică din Sibiu (Ce curioasă e redacţia «Societăţii de mâine!») din cei 35 de tineri înscrişi în anul I, nu este nici un bacalaureat. Incheierea: «Ar trebui cercetate cu atenţiune cauzele acestui fenomen şi înlăturate de cu vreme».

Cauzele acestea se cunosc şi ne mirăm că redacţia «Societăţii de mâine» nu le cunoaşte. Ele se sintetizează în infimul număr de bacalaureaţi pe cari i-a vărsat anul acesta şcoala se-

cundară şi care a adus şi universitatea din Cluj (în nemijlocita apropiere a «Soc. de mâine») în situaţia de a avea la unele facultăţi un student de fiecare profesor. E vorba deci de o criză generală de bacalaureaţi, criză care se resimte la toate şcoalele noastre superioare — nu numai la Sibiu.

BIBLIOGRAFIE.

Al. Ciura: Iscariot (schiţe). (Biblioteca Semănătorul Nr. 94, Arad) Preţul 10 Lei.

George Mihail Zamfirescu: Magnolia — traduceri. — (Biblioteca Semănătorul Nr. 100, Arad). Preţul 5 Lei.

Eugeniu Speranţia: Generalităţi de psicologie individuală şi socială. (Biblioteca Semănătorul Nr. 104—105, Arad. Preţul Lei 15).

Onisifor Ghibu: In jurul catolicismului şi a unirii bisericilor. (Biblioteca Sămănătorul Nr. 101, Arad. Preţul 5 Lei).

Cântări naţionale şi alte diverse cântece. Volumul cu o extensiune de 384 pagini, cuprinzând 318 cântece; e o carte binevenită şi n'avem cuvinte destul de calde pentru a o recomanda cititorilor noştri.

Se poate comanda dela Librăria Diecezană din Arad cu preţul de Lei 30.

Traian Mager: Aspecte din Munţii Apuseni. — Târgul de fete dela Găina. Gheţarul dela Scărişoara. — (Biblioteca Semănătorul Nr. 85—86, Arad. Preţul 10 Lei).

Al. T. Stamatiad: «Câţiva scriitori». («Biblioteca Semănătorul» Arad, Nr. 80—81 Lei 10).

A. Cotruş: Versuri. («Biblioteca Semănătorul» Arad, Nr. 82 à Lei 5)

Dr. Nicolae Popovici: Primul sinod ecumenic ţinut la Niceea în a. 325 d. Cr. Tip. Diecezană Arad, 1925. Pag. 36.

P. Nemoianu: Probleme bănăţene. Tip. Naţională Lugoj, 1925. Pag. 60. Preţul 40 Lei.

P. Nemoianu: Ardealul şi Banatul după unire. Imprim. Dr. Sebastian Bornemisa Cluj, 1925. Pag. 70. Preţul 30 Lei.

Antone Sabatier: Sărbătorirea fiinţei supreme. Trad. de diac. *A. N. C.* Instit. de arte grafice «Dunărea». Brăila, 1925 Pag. 16. Preţul 7 Lei.